

GROENLINKS-PVDA

SAMEN VOORUIT!

VERDER BOUWEN AAN EEN SOCIAAL
EN DUURZAAM LEEUWARDEN

Verkiezingsprogramma
Raadsperiode 2026-2030

GROEN
LINKS PvdA

INHOUDSOPGAVE

	SAMEN VOORUIT	3
	ONZE SPEERPUNTEN	5
1	EEN BETAALBAAR THUIS VOOR IEDEREEN	6
2	DUURZAME WIJKEN EN DORPEN	13
3	IEDEREEN DOET MEE	19
4	PERSPECTIEF VOOR KINDEREN EN JONGEREN	25
5	VAN ZORG NAAR GEZONDHEID	29
6	VEILIG SAMENLEVEN IN EEN KRACHTIGE DEMOCRATIE	34
7	TOONAANGEVEND IN KUNST EN CULTUUR	40
8	BETEKENISVOL WERK IN EEN CIRCULAIRE ECONOMIE	44
9	WAT BETEKENT DIT VERKIEZINGSPROGRAMMA VOOR MIJN DORP OF WIJK?	51
10	FINANCIEEL SOLIDE BELEID	55

LEESWIJZER VERKIEZINGSPROGRAMMA

Elk hoofdstuk in dit verkiezingsprogramma heeft een vaste opbouw. In het eerste deel van elk hoofdstuk bespreken we wat onze visie is en waar we voor staan. In het tweede deel beschrijven we wat er de afgelopen jaren is bereikt en in het laatste gedeelte leggen we uit wat we de komende jaren willen realiseren.

SAMEN VOORUIT!

Iedereen in de gemeente Leeuwarden hoort een fijn en vrij leven te kunnen leiden in verbondenheid met elkaar. Zo'n leven kan op duizend manieren anders zijn, maar sommige dingen zijn onmisbaar. Denk bijvoorbeeld aan een betaalbare woning waar je je thuis voelt, voldoende geld om rond te komen, een gezonde omgeving en mensen en voorzieningen in de buurt waarop je kunt rekenen. Iedereen heeft zo'n stevige basis nodig om volwaardig te kunnen deelnemen aan de samenleving

Grote uitdagingen

We staan anno 2026 voor grote uitdagingen. Door digitalisering, klimaatverandering en demografische ontwikkelingen, verandert onze samenleving. De komende jaren krijgen we te maken met dubbele vergrijzing, een groeiend aantal chronisch zieken en krimpende beroepsbevolking. We verwachten in Fryslân 32.000 werknemers minder in 2040! Dit vraagt om sociale innovatie en een plan voor de toekomst.

Net als in heel Nederland, is er in onze gemeente een tekort aan betaalbare woningen, vooral voor ouderen en jongeren. Iedereen kent wel mensen in zijn omgeving die geen geschikte woning kunnen vinden. Nieuwe generaties vrezen terecht slechter af te zijn dan de vorige.

Klimaatverandering, de afname van biodiversiteit en de vervuiling van water, lucht en bodem vragen om stevige maatregelen. De gezondheid van planeet, mens en dier staan op het spel. Een andere uitdaging is de energietransitie: deze vergt grote investeringen, biedt nieuwe kansen, maar moet ook betaalbaar zijn voor mensen met een krappe beurs. Juist voor de groep die dit niet kan betalen willen wij het verschil maken.

Op internationaal niveau zorgen de nieuwe politieke verhoudingen en oorlogen voor veel onzekerheid en spanning. Mede hierdoor treedt polarisatie op, ook in onze gemeente. Meningingen en vooroordelen worden online gemakkelijk gevormd en snel gedeeld. Feiten worden soms ontkend of in twijfel getrokken. Bevolkingsgroepen worden weggezet en hier en daar wordt zelfs getornd aan het fundament van onze democratie. Tegelijkertijd zijn mensen op zoek naar verbinding met de ander. Vriendelijkheid aan het loket; behulpzaamheid van mensen op straat of in de buurt; oog hebben voor elkaar. Voor GroenLinks-PvdA is die wens voor verbinding tussen mensen een belangrijk uitgangspunt.

Waar staan wij voor

In onze visie zijn alle mensen gelijkwaardig. Zo mag het bijvoorbeeld niet uitmaken wat je afkomst is, wat je gelooft, wat je seksuele geaardheid is, of je arm bent of rijk, oud of jong. Wij zijn als mensen op elkaar aangewezen en hebben elkaar nodig. We streven naar een samenleving waarin niemand zich verrijkt ten koste van een ander. Mensen die om wat voor reden ook moeite hebben zich staande te houden in de maatschappij, moeten steun voelen en krijgen. In ons programma staat dan ook solidariteit centraal.

In onze visie streven we naar een gemeente waarin mensen respectvol met de aarde omgaan. Wij zijn verantwoordelijk voor een wereld die ook nog leefbaar is voor de mensen en dieren die na ons komen. Dat kan alleen wanneer we bewuste keuzes maken en bereid zijn minder te consumeren.

Voor GroenLinks-PvdA is het belangrijk dat iedereen mee kan doen. Daarvoor moeten de basisvoorzieningen op orde zijn. Een betaalbare woning in een fijne buurt; genoeg inkomen om van rond te komen, zorg voor ouderen en jongeren met problemen en een wijkagent die een oogje in het zeil houdt. Vanuit zo'n stabiele basis kan iedereen een bijdrage leveren aan de samenleving. We willen het saamhorigheidsgevoel van inwoners in deze gemeente versterken en ondersteunen, zodat mensen elkaar meer opzoeken en verbinding ontstaat. Wij verwelkomen mensen die vanwege discriminatie of oorlogsgeweld zijn gevlucht. Nieuwkomers hebben we ook nog eens hard nodig voor onze krappe arbeidsmarkt.

Samen vooruit

Om verschillen te verkleinen en duurzaamheid te bevorderen is een sterk, groen en sociaaldemocratisch gemeentebestuur nodig waarin mensen zich vertegenwoordigd voelen. Een empathische houding, zowel van de overheid als van burgers onderling, maakt onze samenleving zachter en vriendelijker. We willen verruwing en polarisatie tegengaan en bevorderen dat mensen elkaar weer ontmoeten, zodat mensen elkaar kennen en rekening met elkaar houden.

We gaan de uitdagingen van deze tijd aan vanuit onze verantwoordelijkheid voor mens en natuur. Met die grondhouding is dit verkiezingsprogramma geschreven. Vol met voorstellen om de gemeente Leeuwarden socialer, groener en leuker te maken.

Eén ding is zeker: de basisvoorwaarden voor een goede samenleving kunnen we alleen in stand houden als we het samen doen. Voor goede zorg, nieuwe woningen, een veilige en schone leefomgeving hebben mensen, organisaties, bedrijven en de overheid elkaar nodig. Als we samenwerken en omzien naar elkaar is er ongelooflijk veel mogelijk. Van heel groot tot heel dichtbij in onze eigen gemeente. Met verdeeldheid is nog nooit iets tot stand gekomen. Met samenwerking wel. Wij willen Samen Vooruit!

ONZE SPEERPUNTEN

In de volgende hoofdstukken kunt u uitvoerig lezen hoe we onze idealen de komende vier jaar in praktijk willen brengen. In het kort hier onze belangrijkste speerpunten:

1. Een betaalbaar thuis voor iedereen.

Tot 2040 willen we 15.000 woningen bouwen, waarvan ten minste 30% in het sociale huursegment.

2. Duurzame wijken en dorpen.

Tot 2030 isoleren we 10.000 woningen en richten we een gemeentelijk energie- en warmtebedrijf op om mensen te voorzien van duurzame en betaalbare energie.

3. Grip op je leven.

Wij willen het bereik van armoederegelingen vergroten en schulden eerder kwijtschelden. Daarnaast komen er 75 basisbanen.

4. Voldoende ontmoetingsplekken in je wijk of dorp.

In Grou en Wirdum zetten we in op de realisatie van een nieuw multifunctioneel centrum. Ook de Zuidlanden en Middelsee krijgen wat ons betreft een eigen ontmoetingsplek.

5. Meer kanselijkheid voor de volgende generaties.

Van een kansrijke start in de eerste 1000 dagen, via zorg in de school tot goede voorzieningen met eigen plekken voor jongeren.

6. De aanpak rond Leeuwarden-Oost voortzetten en verstevigen.

Naast de sociale aanpak gaan we ook investeren in de fysieke infrastructuur. We richten het Vliet opnieuw in, zoeken huisvesting voor Netwerkcentrum de Klomp, bestendigen de vestiging van dBieb en vernieuwen het Cambuurplein.

7. Openbare ruimte vergroenen en verkeersveilig maken.

Tot 2035 wordt ongeveer 400 voetbalvelden vergroend. Iedere inwoner kan een gratis boom ophalen bij de gemeente. En we verbeteren de verkeersveiligheid. Te beginnen met het grootste fietsknelpunt van Fryslân: de spoorovergang tussen Schrans en Zuiderplein.

8. Investeren in betekenisvol werk en een circulaire economie.

Circulaire bouw, water- en bodemtechnologie zijn economische speerpunten voor de komende jaren. Met goed onderwijs, een goede overgang naar de arbeidsmarkt en betaalbare woningen zorgen dat we aantrekkelijk blijven voor jonge mensen.

9. Cultuur- en evenementenaanbod verbreden.

Binnen vier jaar willen we de meest veelzijdige evenementenstad van het noorden zijn. We werken aan de terugkeer van festivals in de Groene Ster.

10. Nieuwe sporthallen en sportactiviteiten.

Sportcomplex Middelsee wordt gerealiseerd, we investeren in toekomstbestendige zwemvoorzieningen. Daarnaast realiseren we vijf nieuwe zwemplekken in de open lucht.

11. Een inclusieve gemeente.

We voeren een actief beleid op toegankelijkheid en anti-discriminatie. We zorgen voor menswaardige opvang van vluchtelingen, het huisvesten van statushouders en helpen nieuwkomers om een start te maken in onze samenleving.

12. Samen met alle inwoners, en vooral ook jongeren, werken we aan de toekomst van onze dorpen en stad. We zetten in op nieuwe vormen van inwonerbetrokkenheid en jongerenparticipatie.

1. EEN BETAALBAAR THUIS VOOR IEDEREEN

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Een plek waar iedereen zich thuis voelt

Een thuis begint met het hebben van een betaalbare woning op een plek waar jij je thuis voelt: in een van de stadswijken of van de vele mooie dorpen van onze gemeente. Maar een thuis is veel meer dan een huis. Ook een fijne buurt is van belang. Veilig, met een groene en leefbare openbare ruimte en voldoende voorzieningen. Vanuit deze plek treedt je het leven tegemoet, leef je samen, ben je onderdeel van een gemeenschap en draag je bij.

Meer betaalbare woningen

Wonen is een grondrecht. Iedereen zou de keuze moeten hebben om te wonen waar je wilt, op een plek waar je kunt zijn wie je bent. Maar omdat er te weinig woningen zijn en omdat Leeuwarden hard groeit, is er schaarste. Dat maakt wonen veel te duur en wachtlijsten veel te lang. Veel levens staan daardoor op pauze. En door die schaarste komen bovendien de meest kwetsbare groepen als eerste in de knel. Dit betekent dat er flink woningen bijgebouwd moeten worden.

Specifieke aandacht is nodig voor voldoende woningen voor senioren en voor starters. Zowel in de stad als in de dorpen. Bovendien zijn er kwetsbare groepen die hulp en extra aandacht verdienen. Denk aan statushouders die vast zitten in AZC's, ex-gedetineerden, mensen die uit een beschermde woon(zorg)vorm komen of die dakloos zijn. Een woning is immers de eerste stap naar weer zelfstandig kunnen leven. We onderschrijven daarom de principes van Housing First.

Bouwen aan gemeenschappen

Wonen gaat vanzelfsprekend niet alleen over extra huizen, maar ook over het bouwen van gemeenschappen, van leefbare wijken en vitale dorpen. Voor de leefbaarheid en veiligheid in wijken en dorpen is het belangrijk dat de balans behouden blijft tussen inwoners die lang blijven wonen en inwoners die kwetsbaar zijn en soms snel vertrekken. Daarom zetten we actief in op gemengde dorpen en wijken; op een gevarieerd aanbod van woningen voor verschillende doelgroepen, levensfasen en prijsklassen.

Daar horen ook de juiste voorzieningen bij. Zonder ruimtes om elkaar te ontmoeten en activiteiten zoals sporten te ontplooiën, kan een gezonde samenleving niet functioneren. Juist door ontmoeting ontstaan nieuwe initiatieven van inwoners. Dit versterken we door een actief wijk- en dorpenbeleid, met aandacht voor samenlevingsopbouw. Meer hierover in het hoofdstuk 'Iedereen doet mee'.

Circulaire, gezonde en natuurinclusieve woningen

Er zijn nog veel mogelijkheden voor het aanpassen van bestaande gebouwen en het beter benutten van bestaand bebouwd gebied. Dit heeft als bijkomende voordelen dat beter van voorzieningen wordt geprofiteerd, dat lopen en fietsen worden gestimuleerd en dat we het landschap niet onnodig volbouwen. Hierbij letten we op het beschermen en versterken van het groen in de stad.

We willen woningen bouwen die goed zijn voor mens en natuur, en bijdragen aan een circulaire economie. Daarom zetten we vol in op circulaire vormen van bouwen en op gebruik van biobased materialen. We zijn daarmee in Fryslân wereldwijd koploper: met het organiseren van regionale biobased bouwketens en van nieuwe verdienmodellen voor boeren (telen van hennep, miscanthus, lisdodde, etc.). De woningbouwopgave grijpen we aan om de natuur te versterken. Circulaire en natuurinclusieve bouw wordt de nieuwe norm.

Gezonde, duurzame en veilige mobiliteit

De verdere groei van Leeuwarden en het bouwen binnen bestaand bebouwd gebied brengen keuzes voor onze mobiliteit met zich mee. Veel ruimte wordt op dit moment gebruikt voor het parkeren en verplaatsen van auto's. Een gemiddelde auto staat 95% van de tijd stil en neemt dan tien keer zoveel ruimte in beslag als een fiets. Met de grote woningbouw- en vergroeningsopgave hebben we die ruimte keihard nodig! Wij denken dat dit slimmer kan en toekomstbestendiger moet.

Binnenstedelijk bouwen en duurzame mobiliteit werken elkaar in de hand. We richten de woonomgeving zo in dat lopen of fietsen het meest aantrekkelijk is. Daarmee maken we veel ruimte vrij voor spelen, bewegen, ontmoeten en een groenere inrichting. Uiteraard moet iedereen toegang hebben tot goed openbaar vervoer. Dat geldt zeker ook voor de inwoners van de dorpen.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- In de afgelopen vier jaar zijn in de stad en de dorpen ruim **3000 nieuwe woningen** gerealiseerd. Onder andere de woningbouw in Middelsee en Unia-west komt op stoom.
- Er zijn **plannen** gemaakt voor zo'n 10.000 woningen in de stad en de dorpen tot 2030 waarvan we de specifieke locaties kunnen aanwijzen. In de planvorming van **Spoordok** zijn goede stappen gezet. De uitvoering van Unia-Oost kan van start en er komt op initiatief van GroenLinks-PvdA een ontwikkelprogramma voor de Schrans en omgeving.
- In de **Leeuwarder dorpen** zijn veel bouwplannen en -projecten gestart. In meer dan de helft van de dorpen worden nieuwe woningen gerealiseerd. Dit gebeurt in overleg met de dorpsbewoners. Er is ruimte gemaakt voor 1000 nieuwe woningen in de dorpen, onder meer in Wergea en Warten en bij de Planontwikkeling Steenslân 2 in Stiens (inclusief 30% sociale huur).
- Inwoners van de dorpen met sociale of economische binding krijgen voorrang bij koop of huur van een woning om zo de leefbaarheid van de dorpen te vergroten.
- Er is een **opkoopbescherming** ingevoerd. Daarmee kunnen geen woningen meer worden gekocht om mee te speculeren en ontstaan er meer kansen voor starters.
- De gemeente heeft **200 tijdelijke flexwoningen** aangekocht voor woningzoekenden uit urgente doelgroepen.
- Er is nieuw **woonwagenebeleid** in de maak waarbij wordt gezocht naar extra plaatsen voor woonwagenebewoners.
- Een nieuw **beleidskader voor mobiliteit** is vastgesteld met meer inzet op lopen en fietsen, terwijl de stad goed bereikbaar blijft voor de auto. In het verlengde daarvan zijn verschillende **fietsroutes verbeterd**, fietsstraten opgeleverd en knelpunten voor de **verkeersveiligheid aangepakt**.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Meer betaalbare woningen

1. Tot 2040 worden 15.000 woningen gebouwd. Daarbij blijven we onverminderd inzetten op gemengde wijken en buurten. Dat betekent minimaal 30% sociale huurwoningen, 40% betaalbare huur- of koopwoningen en 30% overige woningen in de vrije sector. Seniorenwoningen en woningen voor eenpersoonshuishoudens krijgen voorrang.

2. Om het landschap te sparen en de stad compact te houden, gaan we geen nieuwe weilanden bebouwen (dus niet buiten de Wâldwei en de Haak). We maken de bestaande uitbreidingswijken Middelsee, De Zuidlanden en Werpsterhoek af en bouwen verder in de stad.

3. Qua woningbouwlocaties zetten we vol in op het Spoordokgebied, het terrein rond het WTC en de Tesselschadestraat. Ook in andere stadsdelen kunnen we woningen toevoegen binnen bestaand bebouwd gebied. Vrijkomende kantoorgebouwen en binnenstadspanden maken we geschikt voor bewoning. Vooral langs de rondwegen en rondom wijkwinkelcentra streven we naar het toevoegen van woningen.

4. Bij grote woningen staan we woningsplitsing toe en op verschillende plekken zien we mogelijkheden voor het 'optoppen' van bestaande gebouwen.

5. De gemeente neemt een actievere rol, bijvoorbeeld door het doelgericht verwerven van grond en vastgoed. Op die manier willen we speculatie voorkomen en ervoor zorgen dat de waardestijging van grond en vastgoed ten goede komt aan de gemeenschap. Indien de woningbouwcorporaties hun taken onvoldoende waar kunnen maken, overwegen we de oprichting van een gemeentelijk woningbedrijf.

6. Het is onacceptabel dat woningen lange tijd leeg staan, terwijl veel mensen op zoek zijn naar een huis. Op initiatief van GroenLinks-PvdA heeft de Tweede Kamer de mogelijkheid gecreëerd om een leegstandsheffing voor woningen in te voeren. Wij onderzoeken actief deze mogelijkheid.

Bouwen in de dorpen

7. In de dorpen stimuleren en ondersteunen we nieuwe woningbouwprojecten naar aard en schaal. We gaan dorpen die dat willen actiever helpen door als gemeente ook kleine woningbouwplannen te ontwikkelen, onder meer door het aankopen van gronden als er geen ruimte beschikbaar is.

8. Wie sociale en economische binding met een dorp heeft, blijft voorrang krijgen bij het toewijzen van een nieuwe woning.

Bouwen aan gemengde buurten en wijken

9. Met woningbouwcorporaties maken we afspraken over het realiseren van voldoende sociale huurwoningen en betaalbare huren. Door sociale kavelprijzen te hanteren, stellen we woningcorporaties in staat om extra sociale woningen te bouwen. Daarnaast willen we dat iedere ontwikkelaar (financieel) bijdraagt aan het percentage sociale huur (30% in de hele gemeente). Hiertoe wordt een vereveningsfonds ingericht.

10. In gemeentelijke grondexploitaties komt veel meer ruimte voor collectief wonen, specifieke woongroepen en woonhoven. Denk aan knarrenhofjes, studentenhuizen of andere gezamenlijke woonvormen. Dergelijke woongroepen zijn goed voor de gemeenschapszin. De gemeente helpt actief door ruimte te bieden aan deze vormen.

11. In onze gemeente laten we niemand op straat slapen. De maatschappelijke opvang wordt aangevuld met specifieke voorzieningen voor vrouwen en jongeren. Daarnaast gaan we extra inzetten op het voorkomen van dakloosheid.

12. We schenken specifiek aandacht aan inwoners die 'anders wonen', zoals bewoners van een woonwagen of woonschip. Mensen voelen zich het prettigst bij een vorm van wonen die goed bij hen past. Daarbij kijken we naar voorbeelden elders in Nederland.

13. Wij staan voor goed verhuurderschap en nemen de wettelijke taken op dit gebied zeer serieus. Voor slechte verhuurders, uitbuiting en andere misstanden is in Leeuwarden geen ruimte. We promoten Meldpunt Overlast en het Huurteam; en handhaven op verhuurders die hun verantwoordelijkheden niet nakomen. Indien nodig kunnen we met het invoeren van een verhuurdersvergunning extra eisen stellen aan goed verhuurderschap.

Circulaire, gezonde en natuurinclusieve woningen

14. We zetten stevig in op ruimtelijke kwaliteit. Een mooie en goed gebouwde wijk gaat immers langer mee. Via het Atelier Stadsbouwmeester agenderen we strategische vraagstukken en doen we ontwerpend onderzoek naar het Leeuwarden van 2050 en daarna.

15. Door hergebruik van bestaande huizen via woningdelen, doorstroming of herbestemming verminderen we de vraag naar nieuwe woningen. Wanneer wel nieuw gebouwd moet worden, doen we dat demontabel en zoveel mogelijk met biobased en herbruikbare materialen.

16. We bouwen de regionale ketens rondom circulair en biobased bouwen verder uit. Woningbouwinitiatieven beoordelen we met criteria op het gebied van circulair en biobased bouwen. Dat is goed voor de mens, de natuur, de Friese boeren en Friese bouwers.

17. Bij nieuwe bouwprojecten kiezen we voor natuurinclusief bouwen. We houden bij het ontwerpen van de openbare ruimte rekening met voldoende voedsel, schuil- en nestgelegenheden voor de dieren. In de bestaande bouw verleiden we inwoners hun huizen natuurvriendelijker en klimaatbestendiger te maken door subsidies te verstrekken op groene daken en nestkasten.

18. We verlagen de parkeernorm voor nieuwbouw en kiezen vaker voor concepten met autoloos wonen of gezamenlijke parkeeroplossingen op loopafstand. Bij zogenaamde parkeerhubs kan men deelvervoer reserveren, pakketjes ophalen en elektrische (deel)auto's en fietsen opladen.

Verbeteren verkeersveiligheid en stimuleren van lopen en fietsen

19. We verbinden stad en platteland met doorlopende en aantrekkelijke doorfietsroutes vanuit de dorpen naar het centrum van Leeuwarden. Waar nodig worden onder de stadsring of onder het spoor fietstunnels aangelegd, zodat fietsers en auto's niet op elkaar hoeven te wachten. Daarbij heeft het oplossen van het belangrijkste fietsknelpunt van Fryslân, namelijk de spoorwegovergang van de Schrans en het Zuiderplein, voorrang.

20. Door het onderbreken van de parkeerring ter hoogte van de Stationsweg en het Zuiderplein geven we ruim baan aan voetgangers en fietsers aan de zuidkant van de binnenstad. Daarmee ontstaat ook een forse verbetering van de verkeersveiligheid en de ruimtelijke kwaliteit. De binnenstad blijft goed bereikbaar voor de auto door de verschillende parkeergarages.

21. Fietsenstallingen in de binnenstad, op de Schrans, bij het station, bij scholen en sportvoorzieningen worden uitgebreid. Wij willen nog een gratis bewaakte fietsenstalling toevoegen aan de westkant van de binnenstad (omgeving Harmoniekwartier).

22. We nemen maatregelen om de verkeersveiligheid te vergroten. Meer straten worden ingericht als 30km/uurzone. Schoolomgevingen maken we veiliger door meer ruimte voor fietsers en voetgangers te creëren en een parkeervrije zone rondom scholen in te stellen.

23. Toenemende en verschillende soorten voertuigen leiden tot (een gevoel van) onveiligheid op de fietspaden. Fatbikes zijn een bekend voorbeeld. Naast het handhaven van landelijke regelgeving, pakken we dit aan door snelle verkeersdeelnemers als scooters, brommers, elektrische bakfietsen en speed pedelecs op geschikte plekken van het fietspad naar de rijbaan te verplaatsen.

24. Er komt een gemeentelijk voetgangersbeleid waarin de veiligheid en toegankelijkheid van de openbare ruimte voor voetgangers worden geregeld. Voetgangers krijgen meer ruimte en prioriteit in het verkeer door de aanleg van extra zebrapaden en bredere stoepen. Daarnaast maken we de openbare ruimte toegankelijker voor mensen met een beperking. We halen obstakels weg, leggen rolstoelroutes aan naar belangrijke voorzieningen en verhogen instap van bushaltes waar mogelijk.

25. Mobiliteit is een voorwaarde om mee te kunnen doen aan de samenleving. We zetten in op een betere basisbediening van het openbaar vervoer en ondersteunen projecten om vervoersarmoede tegen te gaan, zoals de City Deal fiets. Iedereen in onze gemeente moet kunnen beschikken over een fiets. Ook ondersteunen we fietslessen voor groepen die nog niet kunnen fietsen.

26. We reserveren voldoende geld voor het onderhoud van bruggen en kades. De komende jaren ontstaat een grote vervangingsopgave voor verouderde bruggen en kades. Zij zijn cruciaal voor het functioneren van ons verkeerssysteem, de economie en een prettige woonomgeving.

Beter en slimmer openbaar vervoer

27. GroenLinks-PvdA maakt zich sterk voor betere en frequente spoorverbindingen naar de Randstad, Zwolle en Groningen. Naast de Lelylijn, zetten we in op verbetering van het openbaar vervoer door de aanleg van een spooraquaduct onder het Van Harinxmakanaal en doorkoppelen van de spoorlijn vanuit Groningen naar Werpsterhoeke/Heerenveen. We zorgen dat de busverbindingen hierop goed aansluiten, zodat ook de bereikbaarheid van de dorpen in de omgeving verbetert. Het spooraquaduct wordt gecombineerd met een nieuwe fietsverbinding naar de nieuwbouwwijk Middelsee en de dorpen in voormalig Littenseradiel.

28. We versterken combinaties van schoon reizen. Bij de Werpsterhoeke komen een nieuw treinstation en een transferium (een zogeheten mobiliteitshub), waardoor forenzen en bezoekers met het openbaar vervoer of op de fiets naar Leeuwarden kunnen reizen. Ook bij de Westelijke invalsweg (omgeving Swettehûs) wordt zo'n mobiliteitshub gemaakt.

29. We blijven inzetten op verbetering van de buslijnen en busstations. Het openbaar vervoer moet te allen tijde toegankelijk zijn voor mensen met een beperking en scholieren moeten op tijd op school kunnen zijn. Problemen bespreken we bij de provincie Fryslân (als concessiehouder) en bij Qbuzz (als overlegpartner).

2. DUURZAME WIJKEN EN DORPEN

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Energie en klimaat

De opwarming van de aarde heeft wereldwijd, maar zeker ook lokaal grote gevolgen. Wateroverlast, hittestress en verlies van biodiversiteit tasten onze gezondheid en bestaanszekerheid aan. GroenLinksPvdA wil de rekening van het klimaatvraagstuk niet vooruitschuiven naar onze kinderen. We willen binnen één generatie (in 2050) onafhankelijk zijn van fossiele energie. Daarom kiezen wij voor forse energiebesparing, opwekking van schone energie, duurzame mobiliteit en een circulaire economie. Voor 2030 zetten we stevige stappen.

Wij willen bovendien dat de energietransitie eerlijk verloopt en dat energie betaalbaar blijft. Iedereen moet kunnen meedenken over de energietransitie en kunnen meedoen. Juist voor inwoners die moeite hebben om de energierekening te betalen, helpen we als eerst. Zij hebben het meeste baat bij een lage energierekening en een gezonde woning.

Gezonde bodem en schoon water

De manier waarop we met de bodem, water en lucht omgaan bepaalt in belangrijke mate onze gezondheid. Een gezonde bodem is immers de basis voor het voedsel dat we binnenkrijgen. Ons bodem- en waterbeheer is nu helaas niet toekomstbestendig. Er zitten bestrijdingsmiddelen, PFAS, medicijnresten en andere vervuilingen in ons milieu. We verbruiken te veel drinkwater en er is sprake van bodemdaling, verzilting en verdroging. En via het riool verspillen we schaarse grondstoffen zoals fosfaat, zink en selenium.

Als hoofdstad van watertechnologie heeft Leeuwarden alles in huis om de bodem- en waterproblematiek aan te pakken. We willen de kennis en innovatiekracht van Wetsus, Van Hall Larenstein en andere instellingen in onze gemeente aanwenden om de bodem- en waterkwaliteit in de regio te verbeteren. Onze ambitie? In 2050 eten we gezond voedsel van een supergezonde bodem en moet je overal in Leeuwarden zorgeloos kunnen zwemmen.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- De afgelopen jaren is de aanpak van energiearmoede in een stroomversnelling gekomen. Via energiecoaches zijn duizenden inwoners ondersteund met energietoelagen, isolatiesubsidies, energiezuinige koelkasten en wasmachines. In Leeuwarden-Oost zijn we gestart met het verduurzamen van 1600 particuliere woningen.
- Er is een warmtebedrijf opgericht om de nieuwe woningen van Elkien in Heechterp te voorzien van betaalbare en duurzame warmte. De gemeente is voor 50% eigenaar van dit warmtebedrijf om deze betaalbaarheid, duurzaamheid en betrouwbaarheid te waarborgen.
- Er werden verschillende vergroeningsprojecten opgeleverd, geïnspireerd door BOSK. Denk aan de parkjes bij het Waagplein en bij de Beurs. Voor de Nieuwestad, de Eewal en het Ruiterskwartier zijn vergroeningsplannen vastgesteld en we zijn gestart met het vergroenen van alle schoolpleinen in Leeuwarden.
- Er kwam een ambitieus beleidskader biodiversiteit waarmee we werk gaan maken van de Leeuwarder Ecologische Structuur en er kwam een aparte Nota Dierenwelzijn.
- We hebben afspraken gemaakt met boeren over het verwerken van gemeentelijk bermgras tot compost. Op die manier kunnen we het gebruik van kunstmest afbouwen en werken we aan een gezonde bodem. Samen met Urgenda en LTO Noord hebben we 100 hectare kruidenrijk grasland ingezaaid.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Energie en klimaat

1. Met een isolatieoffensief versnellen we het isoleren en energiezuinig maken van huizen. Tot 2030 isoleren we 10.000 woningen. Met woningbouwcorporaties maken we afspraken over sociale huurwoningen, zodat huurders profiteren van energiebesparing. Daarnaast behouden we een subsidieregeling voor de verduurzaming van goedkope particuliere woningen.
2. We zetten meer energiecoaches in. Zij geven inwoners praktische besparingstips, zodat al snel honderden euro's op de energierekening kunnen worden bespaard. De focus ligt op huishoudens die moeite hebben om de energierekening te betalen.
3. Gemeentelijke gebouwen zoals sporthallen, zwembaden, buurthuizen en het gemeentekantoor worden energiezuinig gemaakt. We beginnen met de zwembaden als grootste energievreters.
4. Bedrijven en MKB helpen we met advies over energiebesparing, duurzame mobiliteit en het opwekken van duurzame energie.
5. We ondersteunen energiecoöperaties en energiegemeenschappen, waarbij de zeggenschap en opbrengsten van energieprojecten in handen van inwoners komt. Met projectsubsidies bevorderen we de realisatie van opwek- en besparingsprojecten. Daarnaast zorgen we dat coöperaties in grotere energieprojecten kunnen participeren.
6. We richten een gemeentelijk energie- en warmtebedrijf op om energie voor iedereen betaalbaar te houden en we borgen duurzaamheid en leveringszekerheid.

7. We kiezen voor een brede energiemix. Dit betekent dat we naast warmtepompen ook inzetten op collectieve warmtenetten op basis van geothermie (aardwarmte) en aquathermie (warmte uit oppervlaktewater). Op deze manier kan de gemeente, ondanks schaarste op het elektriciteitsnet, toch woningbouwprojecten realiseren en economische ontwikkeling ondersteunen.

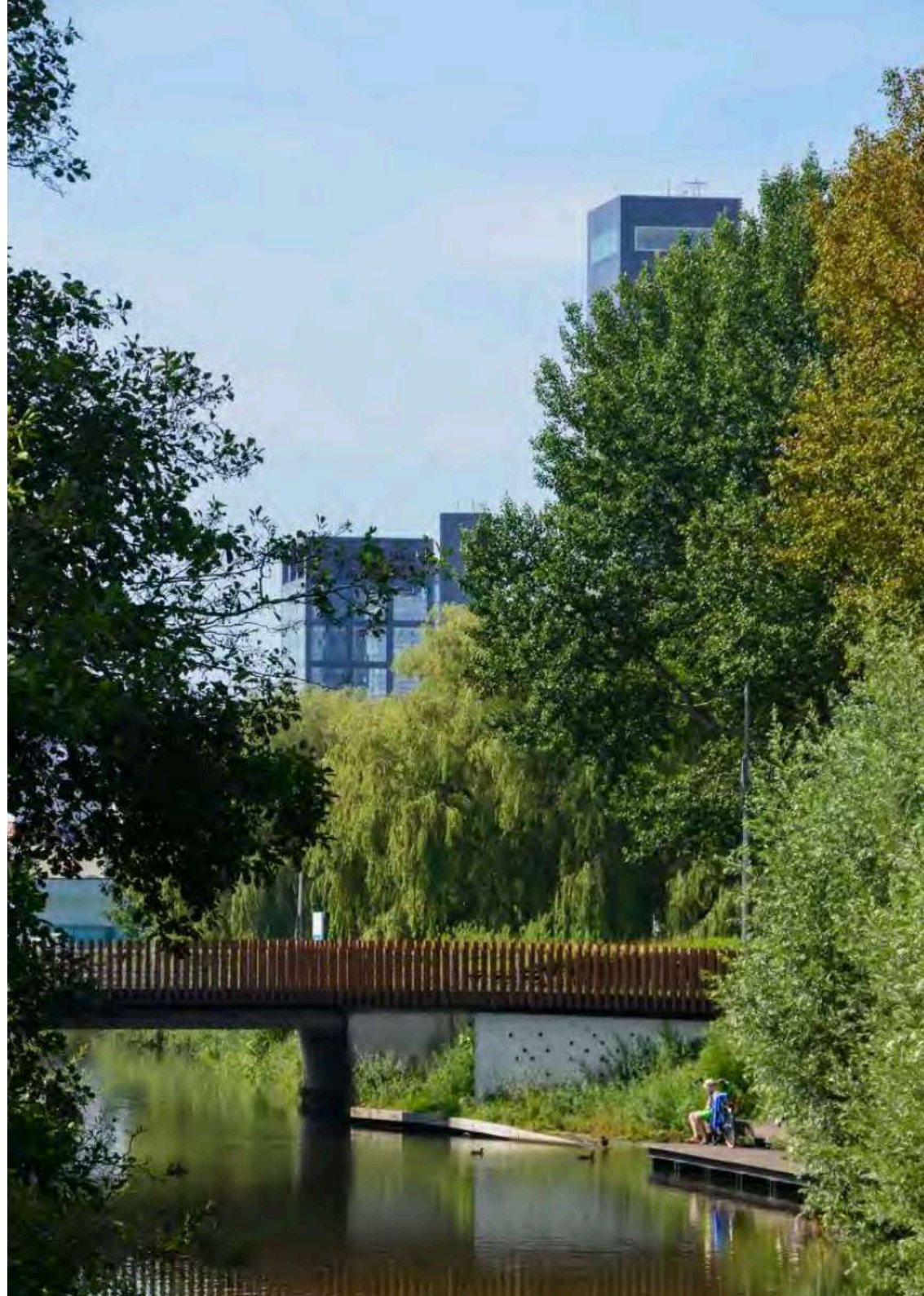
8. We benutten zoveel mogelijk daken, parkeerterreinen, carports en geluidswallen voor zonneenergie, zodat er geen onnodig ruimtebeslag in het landschap plaatsvindt.

9. Naast kleinschalige energieopwekking zijn de komende jaren ook grotere projecten noodzakelijk om bedrijven en woonwijken van voldoende stroom te blijven voorzien. Om nieuwe opwek in te passen in het landschap en het elektriciteitsnetwerk, clusteren we daarbij zoveel mogelijk vraag en aanbod van energie. We plaatsen daarom windmolens en zonnepanelen op bedrijventerrein of in de buurt daarvan. En we combineren opwek waar dat kan met natuurontwikkeling en nieuwe recreatiemogelijkheden. De gemeente bevordert innovaties op het gebied van energieopslag en uitwisseling tussen netwerken.

10. De openbare ruimte is van ons allemaal en niet van de vervuilers. Om de commercialisering op straat een halt toe te roepen, geven we op de openbare weg geen ruimte meer aan reclame voor zaken als gokken, vliegen en fossiele industrieën.

Groen, water en biodiversiteit

11. Ons uitgangspunt is: "Groen waar het kan, verharding waar het moet". De focus ligt op de gebieden met veel steen, weinig groen en kleine tuinen. Denk daarbij aan de binnenstad, oude dorpskernen, pleinen, parkeerterreinen, bedrijventerreinen en wijken als Oud-Oost of de Transvaalwijk. Tot 2035 vergroenen we in de openbare ruimte een gebied van in totaal 400 voetbalvelden. Het budget voor het onderhoud van het groen in de openbare ruimte stijgt evenredig mee.

12. We maken werk van de aanpassing aan klimaatverandering. Naast het vergroenen van de binnenstad, willen we 75 knelpunten met wateroverlast aanpakken. Er komen 40 groene schoolpleinen en de belangrijkste wandel- en fietsroutes worden schaduwrijker door het aanplanten van bomen. Hierbij kiezen we vooral voor inheemse bomen en struiken, omdat die een beter thuis bieden aan insecten en vogels.

13. Bij toenemende opwarming van de aarde is het belangrijk dat er in de zomer voldoende plekken zijn om verkoeling te zoeken of te zwemmen. We willen de komende jaren vijf nieuwe officiële zwemplekken toevoegen, waar we samen met Wetterskip Fryslân veiligheid en zwemwaterkwaliteit waarborgen. Op plekken waar zwemmen vanwege gezondheid of veiligheid niet mogelijk is, zoeken we naar creatieve oplossingen.

14. We ondersteunen bewonersinitiatieven voor nieuwe buurttuinen, vlindertuinen of leefstraten.

15. We werken aan de Leeuwarder Ecologische Structuur. Dit betekent dat we natuurgebieden (buiten de bebouwde kom) en parken (binnen de bebouwde kom) beter met elkaar gaan verbinden door een fijnmazig netwerk van groene routes. Daarmee ontstaan aantrekkelijke wandel- en fietsroutes.

16. Het ecologisch maaibeeld en slootkantbeheer in de gemeente wordt verder uitgebreid. Natuurvriendelijk beheer van de openbare ruimte is voor ons de norm. Bij het maaien van bermen en het snoeien van bomen wordt steeds rekening gehouden met voedselbeschikbaarheid en nestgelegenheid voor bijen, vlinders en andere insecten.

17. We willen kinderen op jonge leeftijd in aanraking brengen met de natuur, daarom versterken we het aanbod op het gebied van natuureducatie. Samen met IVN, het Natuurmuseum en Kunstkade bekijken we hoe we scholen hierin kunnen ontzorgen.

18. Het vastgestelde beleid op het gebied van dierenwelzijn zetten we voort.

Gezonde bodem, schoon water en gezond voedsel

19. GroenLinks-PvdA staat voor een natuurinclusieve landbouw. We realiseren ons, dat boeren alleen hun bedrijf kunnen aanpassen als daar in de toekomst ook een boterham mee is te verdienen. Naast supermarkten en de voedselverwerkende industrie, kunnen overheden daarbij een rol spelen. We ondersteunen waar mogelijk boeren en burgers bij het creëren van nieuwe natuurwaarden. Bijvoorbeeld het inzaaien van kruidenrijk grasland, de ontwikkeling van plasdrasgebieden of bloemrijke akkerranden.

20. We bevorderen nieuwe initiatieven voor de productie en verspreiding van gezond en lokaal geproduceerd voedsel. Denk daarbij aan dorptuinen, sociale voedseltuinen of afhaalpunten van lokaal voedsel. Met grote werkgevers sluiten we een convenant om de inkoop van gezond en lokaal voedsel te stimuleren. De samenwerking met bioregio Greidhoeke zetten we voort. We gaan daarbij kennisinstellingen zoals Wetsus, Van Hall Larenstein en RUG Campus Fryslân nog meer betrekken bij deze samenwerking.

21. We geven volop ruimte aan nieuwe verdienmodellen in de landbouw. Hierdoor krijgen boeren mogelijkheden om extensiever te werken en een fatsoenlijke boterham te blijven verdienen. Wij denken daarbij aan natuurbeheer, waterberging, recreatie, zorg, detailhandel of opwekking van duurzame energie.

22. In het Omgevingsplan bieden we als gemeente ook ruimte voor burgerinitiatieven en startende ondernemers die bijdragen aan het versterken van de biodiversiteit of een kortere voedselketen.

23. Als gemeente gaan we onze groene reststromen beter hergebruiken, zodat we bijdragen aan een gezonde bodem bij boeren en in ons eigen groenonderhoud. Daarmee sluiten we kringlopen op regionale schaal, leggen we koolstof in de bodem vast en stimuleren we het bodemleven.

24. Wij willen een gifvrije gemeente. Zelf gebruikt de gemeente al lang geen bestrijdingsmiddelen meer. We ondersteunen bewustwordingscampagnes voor inwoners en bedrijven om het gebruik van middelen af te bouwen. We bekijken waar maatwerkvoorschriften nodig zijn om de gezondheid van inwoners, de kwaliteit van natuurgebieden te beschermen en gebruik van bestrijdingsmiddelen te stoppen.

25. We verbeteren de waterkwaliteit. Dit doen we samen met Wetterskip Fryslân, de WaterCampus en andere partijen. Lozingsvergunningen van bedrijven worden bijgewerkt om beter rekening te houden met nieuwe verontreinigende stoffen. Bij de landelijke overheid blijven we aandringen op een PFAS-verbod.

3. IEDEREEN DOET MEE

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Opleiding, werk, inkomen, gezondheid: het zijn pijlers onder ieders bestaan. Wij geloven in een stevige basis voor iedereen. Een inkomen waarmee je het einde van de maand haalt, een dokter als je ziek wordt, een goede opleiding voor jou en je kinderen – dat zijn geen extra's maar minimale zekerheden waarop elk mens recht heeft om een stabiel leven te kunnen leiden. Net als sporten om gezond te blijven, reizen voor een betaalbare prijs en een veilig thuis waar jij je op je gemak voelt. Dit is niet voor iedereen vanzelfsprekend. De één heeft meer geluk dan de ander. Helaas geldt dat ook in Leeuwarden.

Sterke samenleving

Wij geloven in sterke wijken en dorpen. Dat zijn wijken en dorpen waar bewoners elkaar kennen, elkaar helpen en de leefbaarheid versterken. Goede publieke voorzieningen en ontmoetingsplekken zijn een voorwaarde voor een sterke samenleving: goede scholen, het buurthuis en vitale sportverenigingen. Dit zijn plekken waar mensen met een dikke portemonnee en die met een smallere beurs elkaar tegenkomen. Waar verbinding ontstaat en mensen samen actie ondernemen om hun dorp of wijk leefbaarder en sterker te maken.

Wij gaan uit van vertrouwen en ondersteunen bewonersinitiatieven, maatschappelijke organisaties en het opbouwen van lokale netwerken. Alleen samen kunnen we de stad en de dorpen socialer en duurzamer maken. De gemeentelijke organisatie moet daarvoor open staan. Zij moet een luisterend oor bieden aan de wensen en noden van inwoners en vrijwilligersorganisaties. 'Het kan wél' is daarbij het adagium. Alleen als iets écht niet kan, moet dat op een begrijpelijke manier duidelijk worden gemaakt.

Waardevol werk, participatie en integratie

Werk is voor veel mensen belangrijk. Het geeft de mogelijkheid om jezelf te ontplooiën, sociale contacten op te bouwen en een inkomen te verwerven. Wij vinden het van belang dat mensen meedoen op een manier die bij hen past en die hun leven betekenis geeft. We creëren meer kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt door passend (vrijwilligers)werk. Met de uitbreiding van het aantal basisbanen in de buurt vergroten we de bestaanszekerheid en versterken we de leefbaarheid. We zien dat wijkbewonersbedrijven bijdragen aan de leefbaarheid van wijk of dorp, doordat inwoners weer meedoen aan de samenleving en kans op werk hebben.

Grip op je leven

11% van de inwoners in onze gemeente geeft aan dat ze moeilijk rond kunnen komen. Een ruimhartig gemeentelijk armoedebeleid is één ding, een fatsoenlijk bestaansminimum op nationaal niveau is nog iets anders. In ons landelijke programma is opgenomen dat het minimuminkomen verhoogd moet worden naar 18 euro per uur. In onze gemeente ondersteunen we intussen mensen die rond de armoedegrens leven om mee te kunnen doen aan de samenleving. We helpen mensen met schulden voordat ze echt in de problemen komen. Daarbij streven we naar een bereik van 100 procent van deze doelgroep.

Een plek voor iedereen

GroenLinks/PvdA staat voor humane opvang van vluchtelingen. Iedereen heeft recht op een veilige plek. Wij kiezen daarbij zo mogelijk voor kleinschalige opvang en snelle doorstroming richting de reguliere arbeids- en woningmarkt. Dat is beter voor zowel de vluchtelingen zelf als voor het draagvlak. Het hebben van werk of een zinvolle dagbesteding leidt tot meer bestaansgeluk, het sneller leren van de Nederlandse taal en dus ook snellere integratie.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- We bereiken met ons minimabeleid zo goed als alle kinderen die opgroeien in armoede via www.samenvoorallekinderen.nl (voorheen het kindpakket).
- We hebben het Volwassenenfonds opgezet. Iedereen met een smalle beurs kan hiermee sporten of van cultuur genieten.
- We hebben de vermogensgrenzen voor de Bijzondere Bijstand opgerekt waardoor meer mensen hiervoor in aanmerking komen. En de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen is op een zeer ruimhartige manier uitgevoerd.
- Er zijn diverse proefprojecten rondom het kwijtschelden van schulden uitgevoerd. De aandacht voor het voorkomen van schulden is toegenomen, onder andere door het vroegsignalerings-team van Amaryllis.
- We hebben het financieel aantrekkelijker gemaakt om via een hogere deeltijdpremie vanuit de bijstand door te stromen naar werk.
- We hebben in de gemeente Leeuwarden de basisbaan geïntroduceerd.
- We hebben geïnvesteerd in een betere benadering en bejegening van onze (kwetsbare) inwoners, waarbij we werken vanuit vertrouwen.
- Met Kunst in de Buurt en Over de Drempel hebben we het (zelf-)vertrouwen en de netwerken versterkt van inwoners in wijken met relatief veel armoede en gezondheidsachterstanden.
- We hebben ervoor gezorgd, dat de gemeente Leeuwarden meewerkt aan de bouw van een regionale opvanglocatie (ROL) aan de Mr. P.J. Troelstraweg.
- Er zijn twee noodopvanglocaties voor asielzoekers. Ook in het WTC zijn tijdelijk asielzoekers opgevangen.
- Op diverse plekken worden gevluchte Oekraïners opgevangen.
- Op De Pier zijn 192 moderne flexwoningen gebouwd om mensen die dringend woonruimte nodig hebben, tijdelijk onderdak te bieden. Deze woningen zijn bedoeld voor Oekraïense vluchtelingen; statushouders die wachten op een permanente woning; en spoedzoekers. Dat zijn mensen die door een scheiding, een onveilige thuissituatie of om andere urgente redenen snel een dak boven hun hoofd nodig hebben.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Sterke wijken en dorpen

1. We ondersteunen en stimuleren het maatschappelijk middenveld met een passend subsidiebeleid. We geven organisaties tijd en vertrouwen om iets moois op te bouwen. We zetten in op veel verschillende initiatieven die zo goed mogelijk aansluiten bij de inwoners van de gemeente. Daarmee versterken we de sociale basis.

2. We zorgen voor voldoende ontmoetingsplekken in wijk of dorp. In Grou en Wirdum zetten we in op de realisatie van een nieuw multifunctioneel centrum. In de Vrijheidswijk geven we de Mozaïek een fatsoenlijke update. Ook de Zuidlanden en Middelsee krijgen wat ons betreft een eigen ontmoetingsplek. Belangrijk hierbij zijn ook plaatsen waar jongeren kunnen samenkomen.

3. We gaan door met dorps- en wijkbudgetten. Dit zijn budgetten die inwoners zelf voor hun wijk of dorp kunnen inzetten om daarmee activiteiten te organiseren of de leefbaarheid te vergroten.

4. We ontwikkelen de wijk- en dorpskamers verder, steeds gericht op maatwerk. Hulpverleners in deze kamers gaan ook de wijken en dorpen in.

5. We werken samen met inwoners en ondersteunen bewonersinitiatieven daar waar mogelijk.

6. We versterken de wijk- en dorpssteams door het toevoegen van opbouwwerkers, die de sociale samenhang vergroten en lokale initiatieven hiervoor ondersteunen.

7. Wij zorgen ervoor dat de gemeente een oudejaarsevenement voor iedereen organiseert, vooruitlopend op het landelijk vuurwerkverbod per 2026-2027

Waardevol werk, participatie en integratie

8. We zetten in op een brede aanpak, van dagbesteding aan de ene kant tot volledig werk aan de andere kant. Want iedereen moet kunnen meedoen. Zo kunnen mensen altijd werk doen dat bij hen past en flexibel is, bijvoorbeeld door meer of minder uren te gaan werken.

9. De aanpak van laaggeletterdheid breiden we uit. We bieden scholing in basisvaardigheden aan op laagdrempelige plekken.

10. We willen het maximaal haalbare aantal basisbanen realiseren, zo mogelijk 75. Daarmee creëren we werk en zingeving voor mensen die op dit moment niet aan de slag komen. Daarbij richten we ons op werkzaamheden die bijdragen aan de leefbaarheid in wijken en dorpen.

11. We ondersteunen sociale initiatieven als Netwerkcentrum De Klomp, verschillende bewonersbedrijven (Bilgaard en Heechterp) en sociale voedseltuinen. Deze laagdrempelige plekken geven mensen zelfvertrouwen en de mogelijkheid weer mee te doen.

12. Wij willen meer mogelijkheden creëren om vrijwilligerswerk te vergoeden. Vrijwilligerswerk is immers voor de gemeenschap van onschatbare waarde. We willen dat de gemeente hiervoor beschikbare middelen verhoogt. Met organisaties als Firda, Humanitas en Amaryllis richten we een vrijwilligersacademie op. Hier kunnen vrijwilligers in bepaalde vaardigheden worden getraind en daarvoor certificaten halen.

13. We stimuleren projecten waarbij GGZ-patiënten en psychisch kwetsbaren met goede begeleiding (vrijwilligers)werk kunnen doen.

WISTEN

Watersport
Fashion & Lifestyle

GEBRUIK

14. We starten en stimuleren projecten waarbij statushouders en asielzoekers aan het werk kunnen. De gemeente moet bemiddelen om nieuwkomers zo snel mogelijk aan een betaalde werkplek te helpen.

15. We willen asielzoekers en statushouders beter samenbrengen met buurtbewoners. Het plan Einstein uit de gemeente Utrecht is een van de voorbeelden die wij gaan vertalen naar ons eigen Plan Escher. In dit plan biedt de gemeente cursussen aan, die zijn bedoeld voor zowel nieuwkomers als mensen uit de wijk. Bewoners organiseren zelf activiteiten waaraan iedereen kan meedoen. Deelnemers bouwen samen de locatie op tot een ontmoetingsplek voor de hele buurt.

Grip op je leven

16. We gaan door met het Volwassenenfonds en breiden het aanbod uit. Inwoners die het niet breed hebben, krijgen daarmee de mogelijkheid om bijvoorbeeld lid te worden van DBieb, een sportabonnement aan te schaffen of muziekles te nemen.

17. Aan minima blijven we de AV-Frioso verzekering aanbieden. De polis kent een ruime dekking en een gemeentelijke bijdrage in de premie.

18. We zetten vol in op het snel signaleren van beginnende schulden. Het Eropaf-Team van Amaryllis benadert mensen met beginnende schulden actief en biedt een oplossing als de situatie nog overzichtelijk is. Zo voorkomen we dat kleine schulden groot worden. We vinden dat de gemeente moet doorgaan met het kwijtschelden van schulden als de maatschappelijke meerwaarde daarvan aantoonbaar is. We maken afspraken met instellingen als CAK, zorginstellingen etc. Ook introduceren wij een liefdesbonus: als mensen in een uitkeringssituatie gaan samenwonen krijgen zij een cadeautje en worden ze niet gekort op hun uitkering.

19. De inkomens- en vermogensgrenzen voor het verlenen van bijzondere bijstand worden verhoogd. De inkomensgrenzen worden verhoogd naar 120% van de bijstandsnorm en de grens voor het vrij te laten vermogen wordt verhoogd naar de bedragen die ook gelden voor de 'gewone' bijstand en wettelijk zijn toegestaan. Hierdoor komen mensen met een laag inkomen en hoge, bijzondere kosten eerder in aanmerking voor bijzondere bijstand.

Een plek voor iedereen

20. Wij voeren de spreidingswet uit en leveren ons aandeel in de opvang van ontheemde Oekraïners. We kiezen zoveel mogelijk voor kleinschalige, menswaardige en stabiele opvang die aansluit op de lokale gemeenschap en arbeidsmarkt. We beperken overplaatsingen tussen gemeenten zoveel mogelijk.

21. We investeren in goede communicatie met omwonenden van opvanglocaties.

22. We werken regionaal samen met andere gemeenten, de arbeidsmarktregio en provincie aan integraal beleid voor werk en participatie van nieuwkomers. De komende jaren hebben we iedereen nodig op de arbeidsmarkt.

23. We zijn tegen het strafbaar stellen van illegaliteit. Iedereen die in Nederland verblijft heeft recht op eerste levensbehoeften als zorg, onderdak, voedsel en rechtsbijstand. Niemand hoeft op straat te slapen.

Toegankelijke dienstverlening en laagdrempelige ondersteuning

24. We vinden dat de gemeente bewoners altijd moet benaderen vanuit vertrouwen en met aandacht voor de menselijke maat. Iemands persoonlijke situatie mag nooit uit het oog worden verloren. Fouten maken mag; het gaat erom dat gemeente en inwoner samen aan een oplossing werken.

25. De gemeente moet begrijpelijke taal gebruiken. Brieven van de gemeente horen leesbaar te zijn (taalniveau B1). Als je toch uitleg nodig hebt, moet je gewoon langs kunnen komen bij een meedenkpunt van de gemeente of kunnen bellen.

26. We zorgen er daarom voor dat altijd menselijk contact mogelijk is met de gemeente en met welzijnswerkers (denk aan dBieb en wijk- en dorpskamers).

27. Per wijk, dorp of buurt zetten we de behoeften van de inwoners centraal.

4. PERSPECTIEF VOOR KINDEREN EN JONGEREN

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

De plek waar je wordt geboren en opgroeit, heeft grote invloed op hoe je leven verloopt. Het ene kind heeft geluk, het andere pech. Hier willen we iets aan doen: elk kind heeft recht op gelijke kansen en mogelijkheden. Of een kind woont in Blitsaerd of in Heechterp moet niet uitmaken voor zijn of haar toekomst.

Opgroeien in een kansrijke omgeving

Wij willen dat kinderen vanaf de jongste jaren niet meer opgroeien in armoede. Want armoede leidt bijvoorbeeld tot een slechtere gezondheid. Daarom investeren we in het vergroten van kansengelijkheid: vanaf de eerste 1000 dagen van een kind tot aan de 27-jarige jongere die weerbaar mag zijn en zonder bestaans-stress mee moet kunnen doen aan de samenleving. Hiervoor vormen het gezin, het onderwijs, sociale kringen en uiteindelijk de werkgever de beste 'dagelijkse' omgeving.

Onze inzet is gericht op versterking en ondersteuning van die dagelijkse omgeving; en waar nodig het bieden van een goed vangnet of passende zorg. Voor fysiek en online pesten is hierbij geen plaats. In Leeuwarden hebben we sinds jaar en dag een stevige samenwerking met veel partners, die we komende jaren willen vasthouden en uitbouwen.

Ruimte voor jongeren Kinderen worden jongeren.

Zij geven kleur aan onze stad en onze dorpen. Ze doen een opleiding, gaan uit, beginnen op zichzelf te wonen en vinden hun eerste banen. Jongeren slaan hun vleugels uit en leggen de fundamenten voor hun toekomst. Zij moeten dit in Leeuwarden in de volle breedte kunnen doen. Een opleiding – mbo, hbo of academisch – is hun weg naar werk. Door middel van onderwijs werken jongeren toe naar een waardevolle positie op de arbeidsmarkt. Om voor iedereen opleiding en werk mogelijk te maken, heeft Leeuwarden werkgevers nodig. Ook is een regionaal dekkend openbaar vervoer van groot belang om iedereen toegang te bieden tot onderwijs en werk. Jongeren vormen de toekomst van Leeuwarden. Met de voorziene krimp op de arbeidsmarkt is het binden van jonge mensen aan Fryslân cruciaal voor het behoud van de brede welvaart. Vormgeven aan onze toekomst betekent dus investeren in jongeren. GroenLinks-PvdA wil hen allemaal perspectief bieden want iedereen heeft recht op gelijke kansen.

Aantrekkelijke stad voor studenten en starters

Goede opleidingen, het uitgaansleven en betaalbare studentenwoningen maken Leeuwarden tot een leuke studentenstad. Studenten hebben met hun kennis en creativiteit een grote meerwaarde voor onze wijken en dorpen. Ze houden Leeuwarden ook aantrekkelijk als vestigingsplaats voor werkgevers. GroenLinks-PvdA wil daarom dat Leeuwarden een aantrekkelijke stad blijft om te studeren, waar studenten na hun studie graag willen wonen.

Een enorme opgave voor jongeren is het vinden van een woning. Huur- en koophuizen zijn zowel sociaal als op de vrije markt schaars en duur. Terwijl wonen een grondrecht is. Speciale aandacht voor jongeren en starters op de woningmarkt is daarom cruciaal.

Naast een plaats om naar school te gaan, te werken en te wonen, moet Leeuwarden leuk en aantrekkelijk zijn voor jongeren. Dus willen we ruimte creëren voor ondernemerschap in bijvoorbeeld de horeca en de winkelstraat. Dit geldt nadrukkelijk ook voor de wijken en de dorpen, zoals de Langebuorren in Stiens en de Hoofdstraat van Grou. Ook cultuur en evenementen horen hierbij.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- Het MBO doet volwaardig mee aan de LEIP-introductieweek.
- We zijn begonnen met Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO), een aanpak gericht op vermindering van middelengebruik. Dat doen we samen met andere Friese gemeenten en met ondersteuning van het Trimbos Instituut.
- We hebben 'Skills in de Stad' mede mogelijk gemaakt. Dit is een woon- en hulpvoorziening voor jongvolwassenen die te maken hebben met (dreigende) dakloosheid.
- Er zijn 10 plus-IKC's gekomen. In zo'n Integraal KindCentrum wordt ingezet op een rijke en verlengde schooldag voor kinderen die iets extra's kunnen gebruiken. De gemeente financiert op elke Plus-IKC een Jeugdondersteuner. Deze zorgt voor verbinding tussen onderwijs en ondersteuning of zorg aan leerlingen en hun ouders.
- Er is een Integraal Huisvestingsplan tot 2050 gemaakt waarmee we duurzame, gezonde en frisse schoolgebouwen realiseren; en de voortgaande IKC-ontwikkeling van Kinderopvang en Onderwijs mogelijk maken.
- De binnenstad heeft een nieuwe speeltuin gekregen en er zijn plannen gemaakt voor nog vijf andere locaties.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Aandacht voor jongeren en jongerenparticipatie

1. We gaan vol voor de titel European Youth Capital en willen profiteren van de energie die dit oplevert. Ook wanneer we de titel EYC onverhoopt niet krijgen, zetten we vol in op het versterken van Leeuwarden als aantrekkelijke stad voor jongeren.

2. We willen meer jongerenparticipatie. We gaan met jongeren in gesprek en ervoor zorgen dat ze kunnen meebeslissen over wat er in hun wijk of dorp gebeurt. We stimuleren de vorming van een jongerenplatform en de samenwerking tussen Tienkip, studentenverenigingen en andere jongerenorganisaties.

3. Het succes van het Jongeren Perspectief Fonds willen we uitbreiden naar 250 nieuwe jongeren die we schuldenvrij maken in combinatie met het opstarten van hun opleiding of werk.

4. We willen meer ontmoetingsplekken voor jongeren. Bij bestaande wijk- en dorpsgebouwen maken we meer activiteiten voor jongeren mogelijk. Ook maken we goede afspraken met de jeugd, waardoor jongerenketen in het buitengebied mogelijk blijven.

Goed basisonderwijs en een kansrijke omgeving

5. Ieder kind kan deelnemen aan voor- en vroegschoolse educatie. Kinderen van 2 tot 6 jaar krijgen toegang tot extra taalonderwijs en ontwikkelingsactiviteiten. Ook kan elk kind tussen 2 en 4 jaar minimaal acht uur per week naar de peuterspeelzaal. 22

6. Blokkades voor kinderen uit kwetsbare gezinnen om bij een sportvereniging te gaan of een hobby te beoefenen, nemen we weg via het Jeugdsport- en cultuurfonds.

7. We blijven investeren in goede, frisse en duurzame klaslokalen met ruimte voor brede IKontwikkeling; en in groene schoolpleinen.

8. We breiden het aantal buurtgezinnen uit, waardoor kwetsbare gezinnen een extra steuntje in de rug krijgen.

9. De dienstverlening van de dBieb breiden we uit naar alle scholen (De Bieb op School). Tot 27 jaar wordt een abonnement bij dBieb gratis.

10. We zorgen voor meer avontuurlijke speelplekken in Leeuwarden. Stimulerende speelplekken en speelmogelijkheden in de natuur zijn essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. In het Leeuwarder bos, het Rengerspark en de Groene Ster komen nieuwe natuurspeelplekken.

Aandacht voor goed voortgezet- en beroepsonderwijs

11. Wij pakken stagediscriminatie in het mbo aan en maken afspraken met bedrijven voor goede stagevergoedingen. Het mbo heeft te lang onvoldoende aandacht gekregen.

12. Wij willen de zorg- en ondersteuningsstructuur op onze mbo-scholen versterken. Hierdoor zijn expertise of extra hulp snel inzetbaar en worden uitval en hoge zorgkosten achteraf voorkomen. We houden voor School als Vindplaats vast aan het huidige aantal van negen locaties.

13. Jongeren die hun opleiding zonder startkwalificatie dreigen te verlaten, benaderen we actief met goede begeleiding.

14. We investeren in onderwijs aan nieuwkomers in samenwerking met internationale schakelklassen en mbo's. We koppelen inburgeringslessen waar mogelijk aan stageplekken bij de gemeente; of bij bedrijven en maatschappelijke organisaties met personeelstekorten (zoals in techniek, zorg, logistiek en defensie).

15. We willen blijvende aandacht voor het verminderen van het middelengebruik door jongeren.

16. Wij stimuleren en ondersteunen scholen om op het vo en het mbo structureel suicidepreventie aan te bieden. Goede mentale weerbaarheid en veerkracht van jongeren zijn ons veel waard.

17. We blijven inzetten op een goed OV, zodat iedereen op tijd op school kan zijn. Knelpunten moet de gemeente aankaarten bij de provincie en de concessiehouder.

We houden Leeuwarden aantrekkelijk voor studenten

18. Samen met de RUG Campus Fryslân, NHL Stenden, Van Hall en Firda werken we aan het versterken van het onderwijsaanbod in onze provincie. Met het onderwijs willen we onze koploperpositie op het gebied van circulaire economie verstevigen. Dit doen we door onderwijs en onderzoek te verbinden aan maatschappelijke opgaven in onze regio. Voor de periode na 2030 komt er een nieuw Fries Onderwijsakkoord om hier concreet invulling aan te geven.

19. De gemeente draagt wat ons betreft bij aan het studentenklimaat door het verzorgen van voldoende voorzieningen en evenementen voor studenten, bijvoorbeeld sport en sociale programma's. LEIP moet structureel worden gesubsidieerd door de gemeente.

20. We zetten in op uitbreiding van het aantal betaalbare en kwalitatief goede studentenwoningen.

21. We zijn en blijven voorstander van vrije sluitingstijden in het horecagebied in de binnenstad van Leeuwarden. Dit hoort bij een studentenstad en daarmee voorkomen we dat grote groepen mensen tegelijk op straat zijn.

22. We stimuleren dat studenten in Leeuwarden blijven wonen en werken, bijvoorbeeld via startersbeurzen en werkervaringsplekken. En we zorgen ervoor dat werkgevers zich beter bekend maken bij jongeren.

5. VAN ZORG NAAR GEZONDHEID

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Een goede gezondheid is belangrijk voor een prettig leven. Uit onderzoek blijkt dat veel mensen gezondheid beschouwen als hun kostbaarste bezit. Een goede gezondheid biedt mensen onafhankelijkheid en stelt hen in staat te werken; naar school te gaan; een gezin op te bouwen; en leuke dingen te ondernemen. Wij kiezen voor een integrale benadering waarbij gezondheid, armoede, wonen, leefomgeving, werken, leren en sporten samenhangen. We doen dat, omdat we weten dat deze zaken elkaar beïnvloeden.

Ongelijkheid verkleinen

Mensen in armoede leven gemiddeld gemiddeld 7 tot 8 jaar korter dan mensen met een hoog inkomen en worden gemiddeld 25 jaar eerder ziek. GroenLinks-PvdA wil ongelijk investeren om gelijke kansen voor iedereen te bieden. Zodat je gezond opgroeit, leeft en ouder wordt, ongeacht opvoeding, opleidingsniveau of netwerk. De aanpak Leeuwarden-Oost speelt hierin een belangrijke rol.

Voorkomen is beter dan genezen

Preventie moet een rode draad worden in het zorg- en gezondheidsbeleid. Door een gezonde levensstijl te bevorderen neemt uiteindelijk het welzijn van mensen toe. Daarmee zorgen we ervoor dat de financiële en personele druk op de gezondheidszorg en de WMO minder wordt. Ook door effectief armoede- en woonbeleid dragen we bij aan meer gezondheid. Dit is nodig om de zorg overeind en betaalbaar te houden. Het aantal ouderen en chronisch zieken neemt toe en het aantal arbeidskrachten neemt af. Zonder ingrepen loopt het zorgsysteem vast.

Voldoende groen en natuur zijn onmisbaar voor het welzijn van mensen. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat mensen in een groene omgeving veel minder vaak ziek zijn en sneller herstellen. De woonomgeving wordt zo ingericht dat zij bijdraagt aan bewegen, ontmoeten, spelen en samenleven. Sporten en bewegen zijn essentieel. Sport versterkt de gezondheid en brengt mensen samen, geeft zelfvertrouwen en doorbreekt eenzaamheid. Sporten en bewegen moeten dichtbij beschikbaar, betaalbaar en toegankelijk zijn.

Niet de markt maar de mens centraal

Alle kinderen verdienen het om gezond en veilig op te groeien tot stabiele volwassenen die hun plek kunnen vinden in de wereld. Daarbij weten we dat obstakels en tegenslagen bij het leven horen en niet altijd tot jeugdzorg hoeven te leiden. Desondanks: sommige kinderen beginnen met een achterstand. Voor hen moet de gemeente investeren in extra hulp op de IKC's en oplossingsgerichte ondersteuning in het brede sociale domein. Zo licht als mogelijk, zo zwaar als nodig; met kundige hulpverleners die we vertrouwen.

Zorg wordt zo veel mogelijk duurzaam en nabij georganiseerd om gezond en vitaal ouder worden te stimuleren. We proberen samenwerking tussen zorg- en welzijnsinstellingen te bevorderen, omdat we geloven dat we de grote uitdagingen beter in samenwerking dan in concurrentie kunnen aangaan. Samen met (voldoende) huisartsen, zorginstellingen en ziekenhuizen hebben we aandacht voor preventie, zelfredzaamheid en zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen. Wij stimuleren en ondersteunen mensen, dorpen en wijken die zelf stappen zetten om voor elkaar te zorgen.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- Er is een visie op gezondheid vastgesteld waarin preventie een belangrijke rol speelt. In Leeuwarden-Oost zijn veel preventieve activiteiten opgezet zoals buurtgezinnen en een programma voor schoolmaaltijden. Ook zijn verschillende watertappunten en een sociale voedseltuin geopend.
- Op 10 van de integrale kindcentra (IKC's) is een Plus in de ondersteuning gerealiseerd met een jeugdondersteuner. Deze Plus-IKC's hebben met extra uren de ontwikkeltijd van hun leerlingen uitgebreid.
- Met Kansrijke Start en app's zoals Shkorey hebben we kwetsbare jonge ouders bereikt die zelf niet makkelijk de toegang tot opvoedkundige ondersteuning vinden.
- Een visie op wonen met zorg is vastgesteld waarvan het belangrijkste doel is dat inwoners van de gemeente Leeuwarden, ook als er meer zorg nodig is, zelfstandig kunnen blijven wonen. De zorg wordt zo dichtbij mogelijk georganiseerd.
- De gemeente heeft samen met de zorgverzekeraar en de huisartsenvereniging gezorgd voor de vestiging van meer huisartsen.
- De manier waarop de gemeente de WMO uitvoert wordt door inwoners met hoge cijfers gewaardeerd.
- De gemeente ontzorgt huisartsen en maakt betere ondersteuning van inwoners mogelijk. Dit gebeurt door een Praktijkondersteuner Jeugd in elke huisartsenpraktijk; en een sociaal werker in praktijken waar veel sociale problematiek speelt.
- Via het Volwassenenfonds kunnen mensen met een smalle beurs deelnemen aan sportactiviteiten.
- Er zijn de afgelopen periode verschillende kunstgrasvelden aangelegd, waarbij we op initiatief van GroenLinks-PvdA zijn gestopt met het gebruik van schadelijke rubberkorrels in Leeuwarden.
- De financiering van de sporthal Nijlân is geregeld.
- Er zijn twee sportparkmanagers aangesteld, die verbinding maken met de wijken en initiatieven uit de buurt.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Meer preventie en toegankelijke zorg

1. Door een gezonde leefomgeving met voldoende speelplekken, goede informatievoorziening en vroege signalering helpen we mensen langer gezond te blijven. Want voorkomen is beter dan genezen.
2. Via de gemeentelijke zorginkoop, en door het leggen van slimme verbindingen met het sociaal domein, proberen we de marktwerking in de zorg aan banden te leggen en samenwerking te bevorderen in plaats van concurrentie. We zien erop toe dat zorggeld ook echt naar de zorg gaat en niet naar aandeelhouders van zorgbedrijven. Als de gemeente zorg inkoopt, maximaliseert zij de winst. Dit zou niet hoger mogen zijn dan nodig voor een gezonde bedrijfsvoering.
3. We concentreren eerstelijnszorg – van de huisarts tot de fysio, apotheek of tandarts – waar mogelijk op dezelfde locatie in de buurt van de bewoners. Door samenwerking met een sociaal team inclusief wijkverpleegkundige wordt de zorg toegankelijker en financieel houdbaar.
4. Mensen krijgen indien mogelijk een meerjarige indicatie binnen de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Zo hebben onder anderen mensen met een chronische ziekte meer zekerheid en minder geregeld.
5. We halen waar mogelijk barrières tussen verschillende regelingen weg en begeleiden inwoners goed, bijvoorbeeld met één casemanager per cliënt of gezin. Verschillende soorten zorg en ondersteuning horen namelijk goed op elkaar aan te sluiten en op de zorgvraag van de persoon. Mensen mogen niet meer verdwaald raken in het ingewikkelde zorgstelsel.

6. Het aantal mensen met dementie neemt toe. Wij hebben de ambitie om een dementievriendelijke gemeente te worden, met dagbesteding voor mensen met dementie en een publieke ruimte die goed op hen is ingericht. Het Odensehuis blijft hier een belangrijke rol in spelen, en kan wat ons betreft op steun van de gemeente rekenen.

7. We grijpen kansen om het enorme tekort aan zorg- en welzijnspersoneel aan te pakken met beschikbare mensen dichtbij. Denk aan inwoners in de bijstand of met een andere uitkering, statushouders of Oekraïense vluchtelingen. Met de juiste opleiding, begeleiding en met mogelijkheden om bijvoorbeeld functies te combineren, kunnen zij eenvoudiger aan de slag in de zorg of het sociaal domein. Onze investeringen in de samenwerking tussen zorgopleiders en zorgaanbieders gaan door.

8. We helpen vitale ouderen aan vrijwilligerswerk in het sociaal domein en de zorg. Veel mensen die met pensioen gaan, willen dolgraag helpen met laagdrempelige zorg, praktische hulp en gezelschap bieden in hun eigen buurt of dorp.

9. We gaan mantelzorgers, met name jongeren die vaak niet weten dat wat zij doen, mantelzorg is, beter ondersteunen. Bijvoorbeeld door middel van lotgenotencontact en respijtzorg. Het wijk- en dorpteam heeft altijd oog voor de mantelzorgers. Op de dag van de mantelzorg ontvangt elke betrokkene een blijk van waardering.

10. We werken samen met inwoners en ondersteunen bewonersinitiatieven daar waar mogelijk. Inspirerend voorbeeld zijn de voorzorgcirkels. Dit zijn groepen mensen die bij elkaar in de buurt wonen en bereid zijn om elkaar te helpen als dat nodig is.

Gezonde leefomgeving

11. We richten de openbare ruimte groen en verkeersveilig in, zodat er ruimte komt voor bewegen en ontmoeten (zie hoofdstuk 1 en 2).

12. We ondersteunen de zogeheten bloeizones waarin inwoners van dorpen en wijken gezamenlijk werken aan duurzaamheid, een gezondere leefomgeving en een gezondere leefstijl.

13. Met de komst van de JSF en de verontreiniging van de Jelsumer Feart met PFOS heeft de vliegbasis een stevige impact op onze leefomgeving. We dringen bij het Rijk aan op onderzoek naar de gezondheidseffecten. Daarnaast moet werk worden gemaakt van het begrenzen van de geluidsoverlast (pieklawaai) en het saneren van de PFOS-verontreiniging.

14. Schone lucht is een belangrijke voorwaarde voor een gezond leven. Het stoken van hout vormt een steeds groter aandeel in de verontreiniging van onze lucht. Met name mensen met longaandoeningen hebben hier veel last van. We bekijken daarom de mogelijkheden om in nieuwe 26 woningen houtstook te verbieden. Daarnaast volgen we de ontwikkeling in Amersfoort waarbij een stookverbod geldt bij bepaalde weersomstandigheden.

Wonen met zorg

15. We zetten in op wonen met zorg en ondersteuning waar dat kan. We faciliteren kleinschalige wooninitiatieven waar verbondenheid wordt gestimuleerd en bewoners voor elkaar zorgen. Denk aan knarrenhofjes en andere vormen van gemeenschappelijk wonen.

16. Samen met woningcorporaties en zorgaanbieders werken we aan kleinschalige geestelijke gezondheidszorg in de wijken. Als laagdrempelige, kwalitatief hoogwaardige zorg vlakbij is, kunnen we problemen met verward gedrag voorkomen. Bijvoorbeeld door de 'rapid responder' die klaar staat als de nood hoog is. Zo kunnen bewoners met (lichte) psychische klachten en hun burens veilig in de wijk wonen.

17. We stimuleren lokale initiatieven om kwetsbare bewoners – van mensen met een beperking of chronische ziekte tot jongeren met psychische klachten – te ondersteunen in hun eigen gemeenschap. Onder het motto: niet over hen, maar met hen. Inwoners kunnen en willen veel doen om mensen in hun eigen omgeving te helpen.

18. Wij zetten in op kleinschalige jeugdzorg, dicht bij huis. Dan gaat het zowel om een woonvoorziening voor kinderen die tijdelijk niet thuis kunnen wonen, als om thuiszorg en jeugdhulp voor gezinnen in de buurt.

Kinderen verdienen het om gezond en veilig op te groeien

19. We geven blijvende aandacht aan de eerste 1000 dagen van een kind en zetten de opvoedondersteuning voort. We bezuinigen hierin niet op het basis- en aanvullend pakket van de GGD.

20. We verhogen de kwaliteit van de lokale toegang tot regionaal ingekochte specialistische jeugdzorg. We zetten in op sterke gebiedsteams die veel verschillende soorten gemeentelijke hulp kunnen bieden. Hierbij moet de nadruk liggen op aanpak bij de bron, het versterken van het dagelijks leven en behoud van eigen regie.

21. De gemeente stelt als het aan ons ligt maxima vast voor de winsten die jeugdzorgaanbieders mogen maken en de inkomens die zorgbestuurders verdienen. Dit zou niet hoger mogen zijn dan nodig voor een gezonde bedrijfsvoering.

22. We gaan jeugdhulp beter verbinden met de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), bijvoorbeeld door vervroegde Wmo-indicaties. Daarmee voorkomen we dat kinderen in de jeugdhulp tussen wal en schip vallen wanneer ze 18 jaar worden.

Sport en bewegen

23. We investeren de komende jaren in sporthallen en -accommodaties. Naast de 1e fase van Sportpark Middelsee, geven we prioriteit aan de uitbreiding van sportcomplex Kalverdijkje met een (top)sporthal en een Turnzaal;

24. We bevorderen een beweegvriendelijke leefomgeving: iedere inwoner moet vanaf de voordeur een veilig en aantrekkelijk ommetje kunnen maken. We richten wijken en openbare ruimte uitnodigend en groen in.

25. We zorgen voor structurele ondersteuning van sterke verenigingen. Sportverenigingen zijn het cement van de samenleving, daarom investeren we hierin. Elk jaar komt er een sportweek waarin verenigingen de deuren openen en hun sport presenteren. Daarmee verlagen we de drempel voor nieuwe leden.

26. We breiden het aantal uren van sportparkmanagers uit zodat sportparken beter verbonden raken met scholen, welzijn, zorg en buurtinitiatieven. Sportparken zijn meer dan velden alleen, het zijn ankerpunten.

27. We zoeken de samenwerking met regionale en nationale partners om onze lokale sporttalenten beter te ondersteunen, waardoor kansengelijkheid ontstaat en de positieve invloed van topsport op onze gemeenschap wordt vergroot. Zo versterken topsport en breedtesport elkaar.

28. Sociaal veilig sportklimaat: iedere sporter moet zich welkom, veilig en gewaardeerd voelen. We ondersteunen verenigingen hierin met training en bewustwording.

29. Sportaccommodaties worden energiehubs door duurzame warmte en vergroening. We ondersteunen innovatieve projecten zoals Fitcoins en urban sports.

6. VEILIG SAMENLEVEN IN EEN KRACHTIGE DEMOCRATIE

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Een vitale democratie met betrokken inwoners

De democratische rechtsstaat is voor ons een groot goed. In de afgelopen eeuwen is de democratie in Nederland gestaag uitgebouwd. Steeds meer mensen kregen stemrecht, vrijheden en mensenrechten zijn vastgelegd in de grondwet. Iedereen is hierin gelijk: man of vrouw, jong of oud, rijk of arm.

Maar tegenwoordig staat onze democratische rechtsstaat toenemend onder druk. Rechten van minderheden lijken minder waard, veel mensen voelen zich niet meer veilig. Zowel burgers als politici halen steeds vaker uit naar rechters, journalisten worden bedreigd en onderzoek van wetenschappers wordt niet serieus genomen. Meningën vervangen feiten. We raken ons vertrouwen in de democratie kwijt. Democratie is er voor mensen, maar werkt alleen wanneer zij vertrouwen hebben in democratische pijlers als de rechterlijke macht, vrije journalistiek en openbaar bestuur. Het vertrouwen opbouwen en behouden is een doorlopend proces.

Deze tijd van toenemende spanningen en polarisatie vraagt om betrokken inwoners en een actieve opstelling van de overheid. Een transparante overheid die zich verweert tegen uitsluiting en openstaat voor het betrekken van alle perspectieven. Het motto hierbij is steeds weer: 'niet over ons, maar met ons'. Daarmee bedoelen we dat we het vanzelfsprekend vinden om mensen over wie het gaat zoveel mogelijk erbij te betrekken. We zetten ons daarom blijvend in voor verbetering van onze lokale democratie.

Jezelf kunnen zijn

Vertrouwen in elkaar is een basisbehoefte, net als jezelf kunnen zijn. GroenLinks-PvdA wil dat Leeuwarden een gemeente is waar iedereen zichzelf kan zijn en zich veilig voelt. Ruimte voor diversiteit en bescherming van minderheden is essentieel voor een open samenleving. GroenLinksPvdA maakt zich hard voor het bestrijden van alle vormen van racisme, islamhaat, antisemitisme, discriminatie, seksisme, uitsluiting en pestgedrag. We nemen maatregelen om de sociale veiligheid op straat te verbeteren.

Openbare orde en veiligheid

Iedereen in onze gemeente moet veilig over straat kunnen. Onveiligheid tegengaan is alleen effectief als de aanpak zich ook richt op de oorzaken. We willen liever voorkomen dan repareren. Daarom bouwen we aan leefbare wijken waar mensen op elkaar letten (zie hoofdstuk 3 'Iedereen doet mee'). Bij het handhaven van de veiligheid zijn we kritisch op het inperken van vrijheden - al helemaal als hiermee mensenrechten gemoeid zijn.

Digitale veiligheid

In een wereld waarin digitalisering in toenemende mate een rol speelt zijn digitale veiligheid en vrijheid ook van groot belang. Digitalisering biedt nieuwe mogelijkheden en kan bijdragen aan het oplossen van maatschappelijk problemen, maar wij vinden het belangrijk dat het inzetten van digitale technologie op een waarden-gedreven manier gebeurt. Het mag niet leiden tot schending van privacy, discriminatie of het vergroten van sociale ongelijkheid. De (lokale) overheid moet daarop toezien en bepaalde waarborgen inbouwen het inzetten van digitale tools en het gebruik van data.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

Een vitale democratie met betrokken inwoners

- Er is een stuk Overheid en Samenleving gemaakt en ingezet op de wisselwerking tussen inwoners en overheid. Daarbij is ervaring opgedaan met verschillende vormen van inwonerbetrokkenheid waaronder het instrument Participatieve Waarde Evaluatie (PWE). Daarin krijgen inwoners verschillende keuzes voorgelegd en wordt duidelijk welke waarden van belang zijn bij het nemen van een bepaald besluit.

Inclusie & Diversiteit

- Er is voor het eerst een wethouder gekomen die de onderwerpen diversiteit, emancipatie en inclusie specifiek in portefeuille heeft. Met de Lokale Inclusieagenda 2024-2026 en het Regenboogprogramma 2024-2027 heeft het diversiteitbeleid concreet handen en voeten gekregen.
- In 2025 en 2026 is er een gemeentelijke subsidie 'diversiteit en inclusie' beschikbaar. Daarmee kan iedere inwoner of organisatie een maximale bijdrage van 5000 euro aanvragen om daarmee een activiteit te organiseren die bijdraagt aan het bewustzijn over diversiteit en inclusiviteit, die onderling begrip vergroot of discriminatie tegengaat.
- Het anti-discriminatie meldpunt Tûmba en de diversiteitsorganisatie COC Fryslân hebben extra ruimte gekregen voor preventie- en educatieprojecten.
- De Regenboogalliantie in de gemeente Leeuwarden is actief ondersteund en versterkt.

- We hebben werk gemaakt van beleid speciaal gericht op woonwagengebouwen. Hun behoeften zijn in kaart gebracht en samen met de woonwagengemeenschap zijn de eerste stappen gezet naar meer standplaatsen.
- We hebben ons er hard voor gemaakt dat de herdenking en viering van Ketikoti (en de organiserende stichting) een stevige plek krijgen in onze gemeente

Orde & Veiligheid

- We hebben na de coronapandemie extra gelden vrijgemaakt voor jongerenwerk en het uit de criminaliteit houden van jongeren ('preventie met gezag')
- Er is meer gemeentelijke capaciteit beschikbaar gesteld om screenings vanwege de wet BIBOB (Bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur) te doen.
- Er is meer geld beschikbaar gekomen voor ondermijning en handhaving.
- Er is veel aandacht voor de seksbranche in de gemeente Leeuwarden. Er wordt gehandhaafd op uitwassen binnen de sector. Fier, het Leger des Heils en de GGD hebben maximaal aandacht voor het wel en wee van de sekswerkers. Voor de sekswerkers zelf zijn er een verplichte KvK-inschrijving en een vergunningstelsel gekomen.

Digitale veiligheid

- We hebben stevig ingezet op de komst van een ethische commissie die adviseert over nieuwe digitale toepassingen bij de gemeente. Op die manier voorkomen we onwenselijke gevolgen van digitalisering.
- We hebben ervoor gezorgd dat bij het gebruik van de Leeuwarder app Meld een Vermoeden extra waarborgen zijn gekomen.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Een vitale democratie met betrokken inwoners

1. Een vitale democratie kan niet bestaan zonder actieve en betrokken inwoners. Daarom ondersteunen wij op verschillende manieren bewonersinitiatieven. De komende periode willen we een volgende stap zetten met nieuwe vormen om inwoners te betrekken bij gemeentelijke keuzes.

2. Wij willen een blijvend en voor iedereen herkenbaar kunstwerk laten ontwerpen, dat het essentiële belang van artikel 1 van de grondwet symboliseert. Dit zou bij voorkeur geplaatst moeten worden in of rond het Stadhuis, de bakermat van de lokale democratie.

3. GroenLinks-PvdA heeft een scherp oog voor het beschermen van de rechtsstaat en het respecteren van de grondwet. Wij staan pal voor het demonstratierecht.

Inclusie & Diversiteit

4. We verbeteren de toegankelijkheid van gemeentelijke gebouwen, de openbare ruimte, voorzieningen en (digitale) informatie. Mensen met een beperking moeten volledig kunnen meedoen in de samenleving, maar hier is nog een grote slag te slaan. Wij gaan ons inzetten voor meer openbare (invaliden)toiletten en werken hierin nauw samen met de werkgroep toegankelijkheid van de gemeente.

5. We ondersteunen organisaties, instellingen en scholen die zich inzetten voor minderheden, inclusiviteit en diversiteit en die zich bezig houden met de bestrijding van discriminatie. We staan voor een actieve gemeentelijke communicatie over het melden van discriminatie.

6. Met schoolbesturen en sportkoepels wordt in een convenant vastgelegd dat voorlichting over discriminatie en pesten aan jongeren wordt geïntensiveerd en dat docenten hierin worden getraind.

7. We onderzoeken mogelijkheden om Open Hiring ('open werven') te verbreden, waarmee iedereen - ongeacht diploma's - kans krijgt op een baan.

8. We zetten de samenwerking met de regenboogalliantie voort. We richten ons op het vergroten van de zichtbaarheid van de LHBTIQ+-gemeenschap, onder andere door het steunen van de Pride, de Coming-Outdag en andere regenboogmomenten.

9. We werken aan de inclusieve uitstraling van onze gemeente. We willen dat boa's en andere ambtenaren met zichtbare religieuze uitingen hun werk kunnen doen. Een herkenbare en representatieve organisatie die een goede afspiegeling is van de samenleving draagt bij aan het vertrouwen in de overheid binnen onze gemeente.

Openbare orde & Veiligheid

10. Iedereen moet in onze gemeente met een veilig gevoel over straat kunnen. Sociale veiligheid in de openbare ruimte is voor ons een speerpunt. We pakken discriminatie en straatintimidatie hard aan. We stellen een werkgroep die de komende tijd de Leeuwarder situatie doorlicht en aanbevelingen doet voor verbetering. Naast politie en veiligheidsdeskundigen, betrekken we in ieder geval jongerenorganisaties, de regenbooggemeenschap en vrouwengroeperingen.

11. Waar nodig maken we ons hard voor meer fysiek toezicht, van jongerenwerk tot straatcoaches en de wijkagent.

12. Ondernijning en drugscriminaliteit zorgen voor veel overlast in de wijken. De bestaande aanpak wordt voortgezet. We zetten daarbij ook in op preventie, bijvoorbeeld door delen van de bedrijventerreinen te revitaliseren. We pakken jeugdcriminaliteit aan volgens de methode van Preventie met Gezag. Ons belangrijkste doel is te voorkomen dat jongeren (verder) de georganiseerde misdaad worden ingezogen. We bieden perspectief en maken daarbij gebruik van netwerken en bekende gezichten in wijken waar veel kwetsbare jongeren wonen.

13. We zorgen voor een adequaat en effectief beleid op het terrein van sekswerk, waarbij we investeren in goede uitstapprogramma's. Dit moet hand in hand gaan met het creëren van woon- of opvangplekken (zoals overweeghuizen) en de toegang tot sociale voorzieningen. We blijven inzetten op de ondersteuning van sekswerkers door laagdrempelig aanwezig te zijn.

14. We zetten in op een 'zachte landing' van kwetsbare inwoners in wijken en dorpen. We zorgen voor ondersteuning van deze mensen in hun dagelijks bestaan en gebruiken heldere communicatie bij problemen. We helpen hen met bouwen aan netwerken en korte lijnen en verzorgen intensieve nazorgtrajecten voor hen.

15. Naast straatcoaches doen Boa's onmisbaar werk voor de leefbaarheid in onze gemeente. Boa's worden niet als agenten ingezet. Zij hebben een andere opleiding, takenpakket en uitrusting dan de politie. Hun taken liggen bij toezicht en handhaving, waarbij zij afhankelijk van de situatie sancties kunnen opleggen. Daarbij past een uitrusting met zo weinig mogelijk geweldsmiddelen.

16. In navolging van steden als Amsterdam, Leiden en Zwolle gaan we stoppen met de 'boetes voor bestaan' (buiten slapen, etc.), die nu nog veelvuldig door Boa's worden uitgeschreven.

17. We blijven kritisch kijken naar het inzetten van repressieve middelen als huissluitingen, cameratoezicht of preventief fouilleren. Ook willen we dat bij inzet van repressieve middelen regelmatig wordt geëvalueerd en getoetst of de maatregelen evenredig zijn.

18. Regels hebben alleen zin als ze ook gehandhaafd kunnen worden. We kijken op dit punt kritisch naar de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) en naar nieuwe regels.

19. We gaan actief investeren in rampenparaatheid. Alle burgers in de gemeente Leeuwarden moeten goed voorbereid zijn op noodsituaties zoals extreem weer, digitale crises of andere grote noodsituaties.

Digitale veiligheid

20. Er komt ondersteuning om te zorgen dat iedereen mee kan komen met de digitale ontwikkelingen. Hierbij valt te denken aan cursussen in buurthuizen, digitale hulp aan huis, het controleren op toegankelijkheid en leesbaarheid van overheidssites en uiteraard het recht op betekenisvol menselijk contact met de overheid, online en offline.

21. De toegankelijkheid van de gemeentelijke website en gemeentelijke formulieren wordt regelmatig verbeterd door deze te toetsen bij inwoners en bij de werkgroep toegankelijkheid.

22. Ons uitgangspunt is dat (anonieme) data die overheden, bedrijven en andere organisaties uit de gemeente genereren gemeenschappelijk bezit zijn, dat door iedereen te gebruiken is. Er worden uiteraard geen persoonsgegevens gedeeld.

23. Bij ICT-aanbestedingen spelen kwaliteitsnormen, privacystandaarden, open-source software en duurzaamheid een leidende rol. Publiek geld besteden we bij voorkeur aan Europese innovatie die voldoet aan deze kwaliteitsnormen, in plaats van onze afhankelijkheid van Big Tech in de VS te vergroten. De eisen die de gemeente aan haarzelf stelt, stelt ze ook aan de partijen waarmee ze samenwerkt of waar ze toezicht op houdt.

7. TOONAANGEVEND IN KUNST EN CULTUUR

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Kunst en cultuur geven kleur en betekenis aan ons leven. Cultuur prikkelt, inspireert, verwondert en verbindt mensen met elkaar. Door onze verbeelding aan te spreken, hebben kunst en cultuur de kracht om denkpatronen te doorbreken en maatschappelijke verandering tot stand te brengen. Kunst en cultuur zijn niet alleen prikkelend, maar spelen ook een verbindende rol. GroenLinks-PvdA vindt het daarom belangrijk dat cultuur voor iedereen toegankelijk is. Letterlijk en figuurlijk: iedereen kan meedoen.

Naast de waarde die kunst en cultuur van zichzelf hebben, werken een bruisend cultuuraanbod en ruimte voor creativiteit eraan mee de gemeente tot een aantrekkelijke woonplaats, vestigingsplaats en toeristische bestemming te maken. Met de Culturele Hoofdstad in 2018 en de verschillende edities van Arcadia heeft Leeuwarden laten zien wat het in huis heeft en is de culturele dynamiek toegenomen. GroenLinks-PvdA maakt zich hard voor een gemeente met een aantrekkelijk makersklimaat waarin ruimte is voor creativiteit, spontaniteit en nieuw talent. In de binnenstad van Leeuwarden én in de wijken en dorpen.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- Na de Culturele Hoofdstad in 2018 heeft Arcadia met steun van de gemeente een succesvolle follow-up gekregen met Bosk in 2022 en Bouwurk in 2025.
- We hebben de subsidiemogelijkheden voor amateurkunst en talentontwikkeling bijna verdubbeld.
- We hebben festivals en evenementen extra gesubsidieerd om de toegenomen kosten het hoofd te bieden: denk aan Explore the North, het Bevrijdingsfestival, het Straatfestival en Cityproms. En we hebben de administratiedruk voor organisatoren van kleine evenementen teruggedrongen.
- De Oude Ambachtsschool is een succesvolle broedplaats geworden waar bijna honderd kunstenaars onderdak hebben gevonden.
- We bieden via Kunstkade kunst-en cultuurlessen aan in alle klassen van alle basisscholen in onze gemeente. Daarnaast is Kunstkade begonnen met het aanbieden van kunst- en cultuureducatie op de voorschool en in het voortgezet onderwijs.
- De gemeente draagt fors bij aan de opwaardering van stadsschouwburg Harmonie.
- Er is een nieuwe bibliotheek in Stiens gekomen (de Skalm) met veel ruimere openingstijden dan de vorige. dBieb is op bijna vijftig basisscholen aanwezig en heeft een nevenvestiging in de Vrijheidswijk gekregen.
- We hebben meer culturele activiteiten laten plaatsvinden in de dorpen en wijken van onze gemeente. Denk aan Kunst in je Buurt, het generatiehuis en de wijkplannen van LeeuwardenOost.

FRANK'S WAREHOUSE
Knee Buster:

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Bestendigen en vernieuwen van het culturele aanbod

1. We willen ook de komende periode stevig investeren in cultuur. Extra middelen gebruiken we om onze grote instellingen meer ruimte te geven voor een uitdagende programmering.

2. De gemeente ondersteunt en stimuleert de culturele sector met een passend subsidiebeleid. Dat stemmen we zo goed mogelijk af met de cultuursubsidies van de provincie en het Rijk. We willen dat de gemeente hierbij niet alleen oog heeft voor bestaande instellingen, maar ook voor nieuwe initiatieven. Daarvoor gebruiken we bijvoorbeeld startsubsidies of stellen we gemeentelijk vastgoed beschikbaar.

3. We zetten in op meerjarige structurele subsidies, zodat instellingen tijd hebben om te groeien en iets bijzonders op te bouwen. We gaan uit van vertrouwen.

4. We willen de nieuwe bibliotheekfunctie in Leeuwarden-Oost voortzetten. Dat kan in multifunctioneel centrum Mozaïek of wellicht op een nieuwe plek aan het Cambuurplein.

5. We streven naar broedplaatsen en atelierruimtes in iedere prijsklasse voor jonge makers. Daarbij denken we aan passende bestemmingen in cultureel erfgoed en in leegstaande gebouwen.

6. We richten ons op meer kunstprojecten in de wijken rond maatschappelijke vraagstukken zoals sociale ongelijkheid, eenzaamheid of klimaatverandering.

7. Als City of Literature willen we meertaligheid en literatuur zichtbaarder maken in de openbare ruimte, bijvoorbeeld met meer straatpoëzie en schrijversroutes. Naast het Frysk is daarbij ook het Liwwadders van belang.

Iedereen kan meedoen aan cultuur(educatie)

8. Ieder kind komt op de basisschool meerdere keren in aanraking met kunst en cultuur, als toeschouwer en als deelnemer. We zetten onverminderd in op cultuureducatie. We rollen deze aanpak verder uit richting de voorschool en alle middelbare scholen.

9. We zorgen voor voldoende gratis evenementen die ook toegankelijk zijn voor mindervaliden

10. We blijven kunst- en cultuurdeelname van kinderen die opgroeien in gezinnen met een smalle beurs mogelijk maken via samenvoorallekinderen.nl

Een gemeente met bruisende evenementen

11. We behouden het ritme van een triënnale, waarbij we elke drie jaar een jaar hebben met een of meerdere grote, spraakmakende cultuurevenementen. In 2028 hopen we dit te koppelen aan de titel van Europese Jongerenhoofdstad (EYC).

12. We willen komen tot een betere spreiding van evenementen door het jaar en door de gemeente. Nieuwe evenementen en culturele activiteiten buiten de zomerperiode worden mogelijk gemaakt. Naast festivalmaand november denken wij bijvoorbeeld aan museummaand maart.

13. In het Spoordokgebied geven we de komende jaren ruimte voor een culturele programmering.

14. Zolang rekening wordt gehouden met de natuur en de omwonenden, zien we de Groene Ster nog steeds als een prachtige locatie voor evenementen. We willen daar in de toekomst Welcome to the Village en Psy-Fi weer kunnen uitnodigen. We zoeken daarnaast andere locaties, om evenementen beter te spreiden en organisatoren meer mogelijkheden te bieden.

15. GroenLinks-PvdA wil verduurzaming van evenementen stimuleren. Verschillende festivals hebben op het gebied van milieuvriendelijkheid al flinke stappen gezet en laten zien dat het mogelijk is om een festival duurzaam te organiseren. Wij willen zo snel mogelijk af van het gebruik van wegwerpplastic.

16. GroenLinks-PvdA wil dat het veel makkelijker wordt om kleinschalige evenementen in wijken en dorpen te organiseren. Zo moeten er geen buitensporige veiligheidseisen gelden en moet worden afgezien van het heffen van leges.

8. BETEKENISVOL WERK IN EEN CIRCULAIRE ECONOMIE

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

De economie en arbeidsmarkt veranderen sterk

De komende jaren gaan de economie en de arbeidsmarkt fors veranderen. Arbeidskrapte doet zich al volop voelen in sectoren als techniek en de zorg. Daarnaast gaan ontwikkelingen als AI, toenemende grondstoffenschaarste en verduurzaming veel vragen van bedrijven en werknemers. Al deze veranderingen leiden tot vragen. Wat voor gemeente willen wij zijn? Waar verdient Leeuwarden straks haar geld mee? Welk soort economie willen we versterken en welke voorzieningen horen daarbij?

Circulaire economie

GroenLinks-PvdA werkt aan een sterke, schone en sociale economie waar we zuiniger omgaan met grondstoffen, energie en mensen. Afgelopen jaar werd Fryslân wereldkampioen circulaire economie! We zijn trots op de stevige positie van de Watercampus. Maar ook van onderop ontstaat een nieuwe toekomstbestendige economie gebaseerd op circulaire verdienmodellen en sociaal ondernemerschap. Deze beweging willen we versterken. We ondersteunen daarom de ambitie van Vereniging Circulair Fryslân en willen de komende jaren onze koploperpositie op het gebied van circulaire economie, bodem en water verder uitbouwen.

Investeren in jongeren, betekenisvol werk en een leven lang leren

Sommige banen zullen over 25 jaar niet meer bestaan. Andere banen komen hiervoor in de plaats. We verwachten in Fryslân 32.000 werknemers minder in 2040. Daarom willen we volop investeren in het onderwijs en jongeren voor onze regio behouden.

Het is belangrijk dat iedereen toekomstperspectief heeft. De veranderingen in de economie en de arbeidsmarkt vragen om een leven lang ontwikkelen. Niet alleen werknemers moeten zich bijscholen en aanpassen. Ook werkgevers zullen dit moeten doen om werknemers een prettige werkplek te bieden.

Investeren in binnenstad, winkelgebieden en bedrijventerreinen

De binnenstad van Leeuwarden is de huiskamer van heel Friesland en het visitekaartje van de gemeente. Als zevende monumentenstad van Nederland verdient het er goed in de binnenstad onze voortdurende aandacht en bescherming. Wij willen de binnenstad verder ontwikkelen als groene en levendige ontmoetings- en verblijfsplek voor jong en oud. Ook investeren we in de dorpskernen Grou, Stiens en Mantgum en in de kwaliteit van de wijkwinkelcentra, zodat de dagelijkse voorzieningen bereikbaar blijven voor iedereen.

Recreatie en toerisme

Een aantrekkelijk recreatieaanbod is van belang voor Leeuwarden als woon- en vestigingsplaats. Met een historische binnenstad, watersportdorpen als Grou en Warten, natuurgebied Alde Feanen hebben we inwoners en toeristen veel te bieden. Om te voorkomen dat toerisme afbreuk doet aan deze kwaliteiten, wil GroenLinks-PvdA vooral kwalitatieve en slimme groei van het toerisme bevorderen, bijvoorbeeld door ecotoerisme en cultuurtoerisme te stimuleren. We sluiten daarmee aan bij het manifest 'Slimme groei voor een gastvrij Fryslân' van Toerisme Alliantie Fryslân.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- We hebben de eerste verdieping van het gemeentehuis circulair verbouwd. Er is voor 80% gewerkt met hergebruikt materiaal.
- Samen met gemeente Súdwest-Fryslân heeft Leeuwarden de ANTEA Duurzaamheids-award gewonnen voor het hergebruik van materialen in de buitenruimte.
- Bedrijven zijn ondersteund door het starten van een Cycle-up-Hub.
- De positie van de Watercampus is verder versterkt.
- Er zijn plannen vastgesteld voor vergroening en herinrichting van de binnenstad. De gladde grijze stenen op de Nieuwstad gaan eruit; er komen meer groen en een nieuwe fietsenstalling onder de oude V&D. De fietsenstalling in de St. Jacobsstraat blijft geopend.
- Ook zijn plannen aangenomen voor herinrichting en vergroening van het centrum van Stiens.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Circulaire economie

1. De komende jaren gaan we vol voor het versterken van onze koploperspositie op het gebied van circulaire economie, water en bodem. Wat ons betreft blijft de gemeente actief lid van de Vereniging Circulair Fryslân en versterken we de samenwerking tussen de gemeente, duurzame ondernemers en kennisinstellingen als de Watercampus, Campus Fryslân (RUG), de Dairy Campus en de Energiecampus. Daarmee wordt Leeuwarden aantrekkelijker voor nieuwe bedrijven op het gebied van de duurzame economie.
2. We zetten in op een nieuwe Bodemcampus. Verschillende kennisinstellingen, bedrijven en overheden gaan daarin samenwerken aan nieuwe kennis en toepassingen op het gebied van een gezonde en vitale bodem.
3. Met een innovatiefonds stimuleren we het midden- en kleinbedrijf om circulaire en toekomstbestendige bedrijfsmodellen te ontwikkelen. Het MKB is de motor van de werkgelegenheid in onze gemeente.
4. We stimuleren sociaal ondernemerschap en circulaire startups met een speciaal programma voor startups en het realiseren van nieuwe plekken voor startups. Jongeren willen graag werken bij een bedrijf dat bijdraagt aan een betere wereld.
5. De gemeente gaat vaker de rol van launching customer ("de eerste klant") spelen. Door middel van circulaire inkoop en aanbesteding, krijgen lokale ondernemers volop kansen. Deze werkwijze draagt bij aan korte (toeleverings)ketens, nieuwe circulaire producten en een toekomstbestendige economie.

6. In 2030 hebben we hierdoor het gebruik van grondstoffen in de gemeentelijke organisatie met 50% teruggebracht. Met inzet op levensduurverlenging en hergebruik van vastgoed, bruggen, verhardingen en kantoormeubilair, houdt de gemeente bovendien meer ruimte over om te investeren.

7. Naast een grondbank organiseren we bij de gemeente ook een materialenbank waarin gebruikte materialen worden opgeslagen. Door middelen van een digitale 'marktplaats' maken we inzichtelijk welke materialen er zijn. Dit leidt tot meer hergebruik in stedelijke projecten.

Afvalpreventie, reparatie en grondstoffeninzameling in de wijken en dorpen

8. We stimuleren lokale deel- en reparatie-initiatieven waarbij spullen worden gedeeld of apparaten worden opgeknapt. In verschillende wijken komen er deelpunten voor (tuin)gereedschap. Hierin werken we samen met Omrin, kringloopwinkels, sociale (bewoners)bedrijven en reparatiecafés. Zo worden spullen beter en langer gebruikt, besparen bewoners geld en creëren we een wijk economie.

9. De bestaande milieustraten in Leeuwarden, Grou en Stiens worden verbreed tot circulaire ambachtcentra waar grof vuil beter wordt gescheiden, opgeknapt of gedemonteerd in herbruikbare stromen. Ook is er ruimte voor startende bedrijfjes die materialen hergebruiken of upcyclen.

10. Om kosten te besparen voor inwoners en de gemeente en om het milieu minder te belasten, zetten we via het gemeentelijk afvalbeleid in op afvalpreventie en betere afvalscheiding. We willen de hoeveelheid onnodig verpakkingsmateriaal terugbrengen, door (landelijk) stevige afspraken te maken met de verpakkingsindustrie. Afval voorkomen is beter dan recycleren. We mikken op meer mogelijkheden om gft-afval, papier, textiel en glas gescheiden in te leveren.

11. We betrekken bewonersverenigingen en sportclubs bij het schoonhouden van de wijk of het dorp. Projecten voor het opruimen van zwerfafval blijven we financieel ondersteunen. Ook wordt er een jaarlijkse 'himmeldei' georganiseerd, waarbij de hele gemeente een schoonmaakbeurt krijgt.

Circulair waterbeheer

12. We willen schaarse grondstoffen zoals zink, fosfaat en selenium terugwinnen uit ons rioolsysteem. Daarom werken we samen met Wetsus en andere organisaties aan innovatieve sanitatiesystemen (brondscheiding en verwijderen van grondstoffen). Deze willen we onder andere toepassen in het Spoordok.

13. De gemeente zet wat ons betreft in op waterbesparende maatregelen bij nieuwbouw en stimuleert hergebruik van drinkwater door recycle-systemen voor 'grijs water' (uit bad, douche of wastafel) te subsidiëren. Zo voorkomen we dat drinkwaterschaarste het volgende slot op de huizenbouw wordt.

Investeren in betekenisvol werk

14. Samen met het onderwijs en het werkveld zorgen we dat het onderwijsaanbod binnen de zorg en techniek aantrekkelijk is en dat bestaande leerwerkroutes meer worden gepromoot. We hebben in de toekomst voldoende handen aan het bed nodig en technici voor het verduurzamen van woningen.

15. We werken met werknemers en onderwijs samen om het aanbod van volwassenenonderwijs te vergroten. Er ligt nog steeds veel onbenut potentieel voor vitale beroepen in de zorg en de techniek. We zorgen ervoor dat er meer mogelijkheden komen voor omscholing en bijscholing. Ook statushouders en Oekraïense vluchtelingen kunnen hier gebruik van maken.

16. In overleg met werkgevers zorgt de gemeente voor voldoende stageplekken op alle niveaus.

17. We breiden de mogelijkheden uit tot (bij)scholing, passende (leerwerk)trajecten en taallessen voor mensen die meer begeleiding nodig hebben. Mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt moeten een eerlijke kans op werk krijgen.

18. We bestrijden uitbuiting van arbeidsmigranten, door misstanden te signaleren en samen met andere instanties aan te pakken.

Binnenstad, winkelgebieden en bedrijventerreinen klaarmaken voor de toekomst

19. De komende jaren werken we verder aan het vergroenen en aantrekkelijker maken van de historische binnenstad en het uitbreiden van autoluwe gebieden binnen de parkeerring. Bijvoorbeeld in de omgeving van de Korfmakersstraat, de Tweebaksmarkt en de Tuinen. Zo maken we de binnenstad stap voor stap tot een fijnere woon-, verblijfs-, en ontmoetingsplek.

20. In overleg met het binnenstadsmanagement gaan we de leegstand in de binnenstad tegen. Dit doen we bijvoorbeeld door lege etalages aan te kleden, pop-upwinkels te stimuleren of onderwijsprojecten met het mbo mogelijk te maken. Ook wordt een deel van de winkelpanden buiten het kernwinkelgebied geschikt gemaakt voor bewoning of andere functies.

21. We werken de komende periode toe naar een zero-emissiezone in de binnenstad. Daarmee stimuleren we duurzaam vervoer, de bundeling van vrachtvervoer. Hierdoor verbeteren we ook de verblijfskwaliteit en de luchtkwaliteit in onze stad. We kondigen de zone op tijd aan en ondersteunen het mkb bij een soepele overgang.

22. In Stiens, Grou en Mantgum werken we aan het verbeteren van de openbare ruimte in de winkelgebieden. Hetzelfde geldt voor de wijkwinkelcentra in de stad. Door het toevoegen van woningbouw rondom deze winkelcentra ontstaat meer draagvlak voor de voorzieningen. Ook kijken we waar maatschappelijke of gemeentelijke functies kunnen worden toegevoegd, zodat de dagelijkse voorzieningen voor iedereen bereikbaar blijven.

23. We willen de gemeente Leeuwarden en specifiek onze bedrijventerreinen verder ontwikkelen als vestigingsplaats voor duurzame en toekomstbestendige bedrijven. Daardoor zorgen we voor minder afval, meer biobased gewassen, schonere lucht en water, minder bodemvervuiling en lagere uitstoot van schadelijke stoffen. We investeren in sectoren als watertechnologie, agro-food, biobased (hoogwaardige) materialen en circulaire plastics.

24. Op bedrijventerreinen bevorderen we samenwerking en het opwekken en delen van duurzame energie. Ook kijken we naar het sluiten van grondstofkringlopen. Het afval van het ene bedrijf kan immers een grondstof zijn voor een ander. Bedrijventerreinen zijn zo knooppunten van energie en grondstoffen.

Investeren in het recreatieaanbod

25. We stimuleren ecotoerisme. Op het gebied van watersport zorgen we voor verbreding, verduurzaming en verjonging. Met een uitgebreid laadnetwerk bereiken we dat stil en elektrisch varen de norm wordt in Leeuwarden.

26. We houden Leeuwarden interessant voor cultuurliefhebbers en bezoekers die geïnteresseerd zijn in geschiedenis. Met een aantrekkelijk cultureel programma door het jaar heen is er voor bezoekers altijd iets te doen.

27. GroenLinks-PvdA wil de vaarroute aan de zuidkant van de binnenstad in ere herstellen. Door de Prins Hendrikbrug beweegbaar te maken ontstaat er een aantrekkelijke Staande Mastroute van Dokkum, via de zuidelijke stadsgracht (Willemskade) en het Nieuwe Kanaal (Emmakade) naar watersportkernen als Grou, Wergea en Warten. Ook ontstaat er een stedenbouwkundige impuls aan de zuidkant van de binnenstad en de beroepsvaart op het van Harinxmakanaal wordt veiliger.

28. We zetten in op gezamenlijke marketing en het ontwikkelen van gedeelde arrangementen. Toeristen bezoeken immers een regio en kijken niet naar gemeentegrenzen. Denk aan een bezoek aan Leeuwarden en de Waddenkust; of aan Leeuwarden als vertrekpunt voor een bezoek aan de Elf Steden.

29. We voorkomen het grootschalig opkopen van woningen voor recreatieve doeleinden in Grou, Warten en de binnenstad van Leeuwarden. Ook gaan we bovenmatig gebruik van woningen voor recreatieve verhuur (Airbnb) tegen. Wat ons betreft is voorkomen beter dan genezen. Indien nodig worden de regels aangescherpt en wordt hierop gehandhaafd.

9. WAT BETEKENIT DIT VERKIEZINGSPROGRAMMA VOOR MIJN DORP OF WIJK?

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Naast de stad kent de gemeente Leeuwarden een groot plattelandsgebied met 35 dorpen waar wordt gewoond, geleefd en gewerkt. Wat op de voorgaande pagina's is geschreven, is natuurlijk van toepassing op de stad en de dorpen. Elk dorp en elke wijk is evenwel uniek en heeft eigen kwaliteiten en aandachtspunten. In dit hoofdstuk zullen we daarop ingaan.

De Leeuwarder dorpen

In veel dorpen is er weinig onderscheid tussen inwoners en de sociale structuren zijn sterk, mede door het rijke verenigingsleven. Maar net als in de stad zal door vergrijzing, ontgroening en het personeelstekort de zorg onder druk komen te staan. In de dorpen verdwijnen helaas te veel voorzieningen en komt het vrijwilligerswerk in de knel.

Wij willen ervoor zorgen dat mensen in de dorpen elkaar kunnen blijven ontmoeten. Juist omdat mensen zo lang mogelijk zelfstandig willen blijven wonen, zijn sociale netwerken essentieel. Ontmoeting zorgt voor verbinding en betrokkenheid, zodat mensen een beroep op elkaar kunnen doen, bijvoorbeeld om zorg en ondersteuning te bieden. Ontmoeting brengt ook creativiteit en gemeenschapszin en leidt daarmee tot nieuwe initiatieven van dorpsbewoners voor de leefbaarheid van hun dorp. Als GroenLinks-PvdA omarmen wij de samenredzaamheid van dorpen en willen dit waar mogelijk ondersteunen.

De stad Leeuwarden

Een stad heeft een andere dynamiek. Mensen wonen er anoniemer. Elke wijk heeft zijn eigen identiteit en kracht. In sommige wijken is sprake van een opeenstapeling van sociale problematiek. De gemeente is een paar jaar geleden gestart met een langjarige aanpak in Leeuwarden-Oost. Wij willen deze aanpak voortzetten en verder uitbouwen. Daarnaast blijven we werken aan een programmatische aanpak van de binnenstad en de Spoorzone.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- Er is een beleidskader sociale basis vastgesteld met vijf pijlers die de sociale samenhang versterken: maatwerk per wijk of dorp; ondersteuning van initiatieven van onderop; ruimte voor gesprek met de sociale basis; van elkaar leren; en meerjarige subsidiemogelijkheden.
- Ter bevordering van de leefbaarheid en de sociale cohesie zijn wijk- en dorpsbudgetten ingezet.
- Diverse woningbouwplannen zijn in uitvoering en nieuwe plannen voor woningbouw zijn vastgesteld (o.a. Mantgum, Stiens, Grou, Wergea, Warten).
- Diverse knelpunten voor de verkeersveiligheid zijn opgelost. De planvorming rond de fietsroutes Greate Kritewei (Wergea) en Trije Romers (Reduzum) is afgerond.
- We hebben de aanleg gerealiseerd van de verbindingsbrug over de vaart in Wergea.
- We zijn gestart met de aanpak van Leeuwarden-Oost.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

Algemeen

1. We ondersteunen ontmoetingsplekken in wijken en dorpen, onder meer voor jongeren.

Stiens en de dorpen in noordelijk Leeuwarden

2. We willen het centrum van Stiens verbeteren door het uitvoeren van plannen rond het St. Vitusplein en plein Langebuorren.

3. In Stiens wordt woningbouw gerealiseerd.

4. We agenderen de verkeersveiligheid op de N357 bij de provincie en gaan zelf de verkeersveiligheid van gemeentelijke kruispunten verbeteren.

5. Het zwembad in Stiens moet ook buiten de schoolvakanties in het weekend open zijn zodat jongeren meer kunnen bewegen.

6. Er komt verlichting voor het fietspad aan de Stienzer Hegedyk.

De zuidelijke dorpen

7. In Grou en Wirdum worden multifunctionele centra (MFC's) gerealiseerd.

8. In Mantgum worden woningbouwprojecten uitgevoerd.

9. Vastgestelde woningbouwplannen in Grou, Wergea en Warten worden eveneens uitgevoerd. Daarnaast komen er concrete plannen voor woningbouw in Reduzum en Jirnsum.

10. Tussen bouwlocatie Halbertsma en het centrum van Grou wordt een brug aangelegd.

11. Diverse knelpunten in de verkeersveiligheid zullen worden aangepakt, zoals Stationsweg Grou, Kerkbuurt Wergea en de Trije Romers in Reduzum.

12. We realiseren verschillende zwemplekken in de open lucht. Onder andere in Wergea en Grou.

De binnenstad en de schilwijken in Leeuwarden

13. We gaan de plannen uitvoeren voor vergroening en herinrichting van de binnenstad (Nieuwestad, Ruiterskwartier, de omgeving van de Grote Kerk, Bonifatiusplein).

14. Diverse knelpunten in de verkeersveiligheid in Leeuwarden, waaronder de (Verlengde) Schrans en het Zuiderplein, worden aangepakt.

Leeuwarden-Oost

15. Het Vliet wordt heringericht, met ruimte voor vergroening en het zichtbaar maken van het water.

16. Er wordt gewerkt aan herhuisvesting van Netwerkcentrum de Klomp.

17. Het Cambuurplein krijgt een upgrade. De winkelgebieden in Vrijheidswijk en Bilgaard en Camminghaburen zullen worden verbeterd.

18. Diverse knelpunten in de verkeersveiligheid, waaronder Brandemeer en Ludinga in het Bilgaard, zullen speciale aandacht krijgen. Dat geldt ook voor oversteekpunten en rotondes aan de oude oostelijke rondweg (Archipelweg).

Zuidlanden, Middelsee en Werpsterhoeke

19. Er komt een zone met voorzieningen tot stand in de wijk Middelsee. De eerste fase van het sportcomplex en een middelbare school maken daar deel van uit.

20. In de komende coalitieperiode wordt treinstation Werpsterhoeke geopend en zetten we in op de realisatie van een stadsrandhub die ook voorziet in voorzieningen voor de nieuwe wijk De Werp. Denk bijvoorbeeld aan mogelijkheden voor elektrisch laden;

21. Er komen ontmoetingsplekken in de wijken Zuidlanden en Middelsee.

22. We verbeteren de verkeersveiligheid bij sportcomplex Wiarda.

10. FINANCIËEL SOLIDE BELEID

WAT IS ONZE VISIE EN WAAR STAAN WE VOOR?

Voldoende buffer geeft rust

De financiën van veel gemeenten komen steeds meer onder druk te staan. Ondanks de gezonde financiële huishouding van de gemeente Leeuwarden, gaan ook wij het 'ravijnjaar' tegemoet. Aangezien de begroting van de gemeente erg afhankelijk is van keuzes over de omvang van het gemeentefonds die in Den Haag worden gemaakt, schommelen de gemeentefinanciën sterk. Een stevige buffer voorkomt dat we meteen moeten bezuinigen als er tegenvallers komen; en zorgt ervoor dat lokale beleidskeuzes minder afhankelijk worden van de grillige Haagse politiek.

Voor GroenLinks-PvdA is lokale lastenverzwaring niet aantrekkelijk, maar ook niet onbespreekbaar. We maken daarom altijd een goede afweging tussen de lastendruk en de kwaliteit en toegankelijkheid van de geleverde voorzieningen voor onze inwoners. De afgelopen 12 jaar zijn de lokale belastingen onder verantwoordelijkheid van PvdA-wethouders financiën met niet meer dan het inflatiepercentage verhoogd.

GroenLinks-PvdA vindt het benutten van opgebouwde reserves in economisch moeilijke tijden acceptabel om voorzieningen overeind te houden en (zware) bezuinigingen te voorkomen. In goede tijden moeten deze reserves uiteraard worden aangevuld (het zogeheten anticyclisch begroten).

Er kunnen altijd dingen beter en slimmer. We blijven daarom alert op besparingen en efficiëntie binnen het ambtelijk apparaat. Waar het met minder kan, doen we het met minder.

Sociaal begroten en groene keuzes stimuleren

Voor GroenLinks-PvdA staat centraal dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Dit betekent onder andere dat we bij kwijtscheldingsregelingen voor minima en bij inkomensondersteuning de wettelijke ruimte maximaal benutten.

Onze partij wil selectiecriteria als goed werkgeverschap, milieu- en diervriendelijkheid, eerlijke handel en kansen voor lokale ondernemers veel gewicht geven bij inkoop en aanbestedingen.

Waar mogelijk vergroenen we de gemeentelijke heffingen en de leges. Met vergroening worden inwoners en bedrijven gestimuleerd om milieuvriendelijke keuzes te maken.

GroenLinks-PvdA is voorstander van toeristenbelasting als daarbij de middelen ook worden ingezet voor voorzieningen ten gunste van degene die belasting betaalt (doelbelasting). Vanuit de toeristenbelasting kunnen bijvoorbeeld recreatieve voorzieningen worden betaald.

Voorzieningen groeien mee met het inwoneraantal

Naarmate het inwonertal van Leeuwarden toeneemt, trekken we ook meer geld uit voor cultuur, sport en voorzieningen in de wijken en dorpen. Met de stijging van het aantal inwoners loopt immers ook de opbrengst van de onroerendezaakbelasting (OZB) op.

WAT IS ER DE AFGELOPEN JAREN BEREIKT?

- Leeuwarden is een financieel gezonde gemeente die lasten en baten in evenwicht heeft.
- Leeuwarden heeft in tegenstelling tot andere gemeenten niet hoeven bezuinigen.
- De gemeentelijke belastingen behoren tot de laagste in Friesland.
- Er is fors geïnvesteerd in nieuw sociaal beleid en armoedebeleid, in cultuur en vergroening van de stad en in stedelijke ontwikkeling.

WAT WILLEN WE DE KOMENDE JAREN REALISEREN?

1. We willen de financiële buffers op orde houden. Daarbij is het belangrijk dat het Rijk voldoende geld beschikbaar stelt voor de taken die de gemeente heeft. Dat is op dit moment nog niet het geval rond taken als jeugd en participatie. GroenLinks-PvdA wil dat ons college via diverse kanalen de lobby voor rijks gelden blijft voeren.
2. We streven ernaar om structureel beleid zoveel mogelijk met structureel geld te dekken. Dat voorkomt dat de gemeente alleen toezeggingen kan doen voor een korte termijn. Dit uitgangspunt geeft rust en zorgt voor meer ruimte voor een langetermijnvisie bij de gemeente en bij gesubsidieerde organisaties (de sociale basis, culturele instellingen).
3. We blijven investeren in de toekomst. Door slim te begroten en te besparen waar mogelijk, creëren we ruimte voor nieuwe sociale impulsen, investeringen in armoedebeleid, stedelijke ontwikkeling, verduurzaming en cultuur.
4. In de komende periode komt er een strategisch ontwikkelings- en investeringsfonds. Hiermee worden structuurversterkende projecten op het gebied van stedelijke ontwikkeling, (kennis)economie en infrastructuur betaald. Het fonds wordt structureel gevoed en kan worden gebruikt voor cofinanciering van projectsubsidies die bij EU, Rijk en Provincie beschikbaar zijn.

GROENLINKS-PVDA

SAMEN VOORUIT!

**VERDER BOUWEN AAN EEN SOCIAAL
EN DUURZAAM LEEUWARDEN**

Verkiezingsprogramma
raadsperiode 2026-2030

**GROEN
LINKS PvdA**